Àwọn Iṣẹ́ Àkànṣe

Bíṣọ́ọ̀bù*
Garland F. Byers, Jr., J.D., D.D.‡
Bíṣọ́ọ̀bù sí Àwọn Orílẹ̀-èdè, lábẹ́ Àṣẹ Aposteli

Matthias Gerung, ìṣubú Babeli àti Ẹni tí ó gun ẹṣin funfun (Ìfihàn 18:9–24; 19:11–21), àwòrán ọlọ́ṣọ̀ọ́ nínú Bíbélì Ottheinrich, ní nǹkan bí 1530–1532. Ilé Ìkàwé Ìpínlẹ̀ Bavaria, Munich (Cgm 8010, ewé 302v).

Ohun ìní gbogbo ènìyàn.

"Ẹ má sì ṣe bá àwọn oníṣẹ́ òkùnkùn kẹ́gbẹ́ pọ̀, ṣùgbọ́n ẹ kúkú máa bá wọn wí."

Efesu 5:11 (BYO)

Láti ìṣẹ́jú náà gan-an tí Kristi ti fi àṣẹ fún àwọn Aposteli, tí ó sì rán wọn jáde lọ sí ayé láti wàásù ìyìnrere fún gbogbo orílẹ̀-èdè,[1] ni Ìjọ ti wà nínú ogun ẹ̀mí ní kíkún pẹ̀lú àwọn agbára òkùnkùn, ní àwọn ibùgbé ẹ̀mí[2] àti ní ti ara káàkiri gbogbo ilẹ̀ ayé.[3] Ogun yìí ti gba onírúurú ọ̀nà ní ìgbà dé ìgbà, bí àpẹẹrẹ: (1) ọ̀tá ń lo òfin gẹ́gẹ́ bí ohun ìjà;[4,5] (2) àwọn wòlî èké tí wọ́n wàásù ìyìnrere tuntun, tí kì í ṣe èyí tí Olúwa wa Jesu Kristi fi fún wa;[6] (3) ẹ̀kọ́ èké, ẹ̀kọ́ òdì, àti ọ̀rọ̀-òdì onírúurú;[7] (4) inúnibíni sí àwọn onígbàgbọ́ títí dé ikú àti ikú ajẹ́rìíkú;[8] (5) mímú kí ẹ̀ṣẹ̀ dàbí ohun tí ó wọ́pọ̀ nípa ọ̀nà àrékérekè àti ẹ̀tàn tí a ṣe bí eré ìnàjú, tí a sì fi ọgbọ́n ṣe kí ó lè wu ọ̀pọ̀ ènìyàn;[9] (6) fífi àwọn ohun asán dí àwọn onígbàgbọ́ lọ́kàn, nígbà tí a ń kọlu gbogbo ohun tí ó bójú mu tí ó sì jẹ́ mímọ́ ní àkókò kan náà;[10] (7) ìbọ̀rìṣà àti sísin àwọn alákòóso;[11] (8) títa ẹ̀jẹ̀ aláìṣẹ̀ sílẹ̀;[12] (9) ìtàjẹ̀sílẹ̀ tí a sọ di ìran wíwò;[13] (10) ìnilára àwọn tálákà àti ìwọra;[14] (11) ìfinisẹ́rú àti òwò ẹ̀dá ènìyàn;[15] (12) ìmọ̀ òkùnkùn, oṣó àti àfọ̀ṣẹ;[16] (13) ìjọba aninilára àti àwọn alákòóso tí ó gbé ara wọn ga ju òfin lọ;[17] (14) ìwà ìbàjẹ́ nínú Ìjọ;[18] (15) ìyapa àti pínpín ara;[19] (16) yíyapa kúrò nínú ìgbàgbọ́ lábẹ́ ìfúnpá;[20] àti àwọn ọ̀ràn mìíràn tí ó pọ̀ jù láti mẹ́nu bà níhìn-ín, tí ó kan Ìjọ, tí ó sì dí ìtànkálẹ̀ ìyìnrere lọ́wọ́.[21]

Àwọn Iṣẹ́ Àkànṣe ti bíṣọ́ọ̀bù ń tẹ̀síwájú nínú iṣẹ́ yìí títí di òní. Iṣẹ́ àkànṣe kọ̀ọ̀kan ń mú ọ̀ràn kan lọ́wọ́ tí bíṣọ́ọ̀bù gbàgbọ́ pé ó nílò àfiyèsí pàtàkì láti ọ̀dọ̀ Ìjọ[22] ní àkókò yìí nínú ìtàn.[23] Àwọn ìwé kan, tí a ṣètò tí a sì fi pamọ́ sábẹ́ iṣẹ́ àkànṣe kan lórí ojú òpó wẹ́ẹ̀bù yìí, ni a kọ sí ìjọ kan tàbí sí àwọn ìjọ nínú ilẹ̀ ọba mẹ́wàá nìkan.[24] Àwọn ìwé mìíràn ni a kọ ní tàárà sí onírúurú àwọn aláṣẹ, ilé-iṣẹ́ òwò, àjọ, àti/tàbí àwọn ènìyàn mìíràn tí ọ̀ràn Iṣẹ́ Àkànṣe náà kàn.[25] Ìwé tí a kọ yálà sí ẹnikẹ́ta tí ó wà lóde ìjọ tàbí sí àwọn ìjọ fúnra wọn ni a lè rí ní apá Àwọn Iṣẹ́ Àkànṣe tàbí ní apá tàbí àwọn apá ìwé tí a yà sọ́tọ̀ fún àwọn ilẹ̀ ọba lára ilẹ̀ ọba mẹ́wàá tí ọ̀ràn náà kàn.

Gẹ́gẹ́ bí ìṣe bíṣọ́ọ̀bù, gbogbo ìwé ni a tò ní nọ́mbà ní ìtẹ̀léra gẹ́gẹ́ bí ojọ́ tí a kọ wọ́n.[26] Gbogbo ìwé ló ní orísun, a sì tọ́ka sí àwọn orísun àṣẹ rẹ̀ ní kíkún.[27]

"Òfin Ni Ohun Ìjà Ọba"

Bí a ṣe ń sọ òfin di ohun ìjà sí Ìjọ àti sí àwọn olóòtítọ́.

Ètò Àwọn Alátìlẹ́yìn Ìjọba Àgbáyé Láti Jọba Lórí Gbogbo Ayé

Ètò kan ṣoṣo fún gbogbo ayé, àti ìdáhùn Ìjọ.

Àkíyèsí Ìparí

1

"...Gbogbo agbára ni ọ̀run àti ní ayé ni a ti fi fún mi. Nítorí náà, ẹ lọ, ẹ sọ wọ́n di ọmọ-ẹ̀yìn orílẹ̀-èdè gbogbo, ẹ máa bamitiisi wọn ní orúkọ Baba àti ti Ọmọ àti ti Ẹ̀mí Mímọ́. Ẹ kọ́ wọn láti máa kíyèsi ohun gbogbo èyí tí mo ti pàṣẹ fún yín. Nítorí èmi wà pẹ̀lú yín ní ìgbà gbogbo títí tí ó fi dé òpin ayé." Matiu 28:18–20 (BYO). "...Ẹ lọ sí gbogbo ayé, kí ẹ sì máa wàásù ìyìnrere mi fún gbogbo ẹ̀dá." Marku 16:15 (BYO). "...Bẹ́ẹ̀ ni a ti kọ̀wé rẹ̀, pé: kí Kristi jìyà, àti kí ó sì jínde ní ọjọ́ kẹta kúrò nínú òkú, àti pé kí a wàásù ìrònúpìwàdà àti ìdáríjì ẹ̀ṣẹ̀ lórúkọ rẹ̀, ní orílẹ̀-èdè gbogbo, bẹ̀rẹ̀ láti Jerusalẹmu lọ." Luku 24:46–47 (BYO). "...Àlàáfíà fún yín: gẹ́gẹ́ bí Baba ti rán mi, bẹ́ẹ̀ ni èmi sì rán yín." Johanu 20:21 (BYO). "Ṣùgbọ́n ẹ̀yin yóò gba agbára, nígbà tí Ẹ̀mí Mímọ́ bá bà lé e yín; ẹ̀yin yóò sì máa ṣe ẹlẹ́rìí mi ni Jerusalẹmu, àti ní gbogbo Judea, àti ní Samaria, àti títí dé òpin ilẹ̀ ayé." Ìṣe àwọn Aposteli 1:8 (BYO). "A ó sì wàásù ìyìnrere nípa ìjọba náà yìí ní gbogbo ayé ká, láti ṣe ẹ̀rí fún gbogbo orílẹ̀-èdè, nígbà náà ni òpin yóò dé." Matiu 24:14 (BYO). "Àwọn ọmọ-ẹ̀yìn rẹ̀ sì jáde lọ. Wọ́n ń wàásù káàkiri. Ọlọ́run sì wà pẹ̀lú wọn, ó sì ń fi ìdí ọ̀rọ̀ rẹ̀ múlẹ̀ nípa àwọn àmì tí ó tẹ̀lé e." Marku 16:20 (BYO). "Wọ́n ó ha sì ti ṣe wàásù, bí kò ṣe pé a rán wọn? Gẹ́gẹ́ bí a ti kọ ọ́ pé, "Ẹsẹ̀ àwọn tí ń wàásù ìyìnrere àlàáfíà ti dára tó, àwọn tí ń wàásù ìròyìn ayọ̀ ohun rere!"" Romu 10:15 (BYO).

Ìjọ Akọ́kọ́

"Àwọn aposteli ti wàásù ìyìnrere fún wa láti ọdọ̀ Olúwa Jesu Kristi; Jesu Kristi [ti ṣe bẹ́ẹ̀] láti ọdọ̀ Ọlọ́run. Nítorí náà Ọlọ́run ni ó rán Kristi jáde, Kristi sì rán àwọn aposteli. Àwọn ìyànsípò méjèèjì yìí, nígbà náà, ni a ṣe létòlétò, gẹ́gẹ́ bí ìfẹ́ Ọlọ́run. Nítorí náà, lẹ́yìn tí wọ́n ti gba àṣẹ wọn, tí wọ́n sì ti ní ìdánilójú kíkún nípa àjíǹde Olúwa wa Jesu Kristi, tí a sì ti fi ìdí wọn múlẹ̀ nínú ọ̀rọ̀ Ọlọ́run, pẹ̀lú ìdánilójú kíkún ti Ẹ̀mí Mímọ́, wọ́n jáde lọ, wọ́n ń kéde pé ìjọba Ọlọ́run kù sí dẹ̀dẹ̀." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Clement ti Romu, *Ìwé Kìíní sí Àwọn Ará Kọrinti*, orí 42, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

2

"Ẹ gbé gbogbo ìhámọ́ra Ọlọ́run wọ̀, kí ẹ̀yin lè kọ ojú ìjà sí àrékérekè èṣù. Nítorí pé kì í ṣe ẹ̀jẹ̀ àti ẹran-ara ní àwa ń bá jìjàkadì, ṣùgbọ́n àwọn ìjòyè, àwọn ọlọ́lá, àwọn aláṣẹ ìbí òkùnkùn ayé yìí, àti àwọn ẹ̀mí búburú ní ojú ọ̀run. Nítorí náà, ẹ gbé gbogbo ìhámọ́ra Ọlọ́run wọ̀, kí ẹ̀yin lè dúró tiiri sí ọjọ́ ibi, nígbà tí ẹ̀yin bá sì ti ṣe ohun gbogbo tan kí ẹ sì dúró." Efesu 6:11–13 (BYO). "Nítorí pé, bí àwa tilẹ̀ n gbé nínú ayé, ṣùgbọ́n àwa kò jagun nípa ti ara. Nítorí

ohun ìjà wa kì í ṣe ti ara, ṣùgbọ́n ó lágbára nínú Ọlọ́run láti wó ibi gíga palẹ̀. Àwa ń sọ gbogbo èrò àti gbogbo ohun gíga ti ń gbe ara rẹ̀ ga sí ìmọ̀ Ọlọ́run kalẹ̀, àwa sì ń di gbogbo èrò ní ìgbèkùn wá sí ìtẹríba fún Kristi…" 2 Kọrinti 10:3–5 (BYO). "Nítorí nípa rẹ̀ ní a dá ohun gbogbo: àwọn ohun tí ń bẹ ní ọ̀run àti ní ayé, ohun tí a rí àti èyí tí a kò rí, wọn ìbá ṣe ìtẹ́, tàbí agbára, tàbí àṣẹ, nípasẹ̀ rẹ̀ ni a dá ohun gbogbo àti fún un…" Kolose 1:16 (BYO). "Mò ń rán yín lọ gẹ́gẹ́ bí àgùntàn sáàrín ìkookò. Nítorí náà, kí ẹ ní ìṣọ́ra bí ejò, kí ẹ sì ṣe onírẹ̀lẹ̀ bí àdàbà." Matiu 10:16 (BYO). "Máa ja ìjà rere ti ìgbàgbọ́…" 1 Timotiu 6:12 (BYO). "Ṣe alábápín pẹ̀lú mi nínú ìpọ́njú, bí ọmọ-ogun rere Jesu Kristi. Kò sí ẹni tí ń jagun ti ń fi ohun ayé yìí dí ara rẹ̀ lọ́wọ́, kí ó lè mú inú ẹni tí ó yàn ni ọmọ-ogun dùn." 2 Timotiu 2:3–4 (BYO). "Ṣùgbọ́n Mikaeli, olórí àwọn angẹli, nígbà tí ó ń bá Èṣù jiyàn nítorí òkú Mose, kò sọ ọ̀rọ̀-òdì sí i; ṣùgbọ́n ó wí pé, "Olúwa bá ọ wí."" Juda 9 (BYO). "Èmi mọ ọkùnrin kan nínú Kristi ní ọdún mẹ́rìnlá sẹ́yìn, yálà nínú ara ni, èmi kò mọ̀; tàbí kúrò nínú ara, èmi kò mọ̀; Ọlọ́run mọ̀: a gbé irú ẹni náà lọ sí ọ̀run kẹta. Bẹ́ẹ̀ ni èmi mọ irú ọkùnrin bẹ́ẹ̀, yálà ní ara ni, tàbí kúrò nínú ara ni, èmi kò mọ̀: Ọlọ́run mọ̀. Pé a gbé e lọ sókè sí Paradise, tí ó sì gbọ́ ọ̀rọ̀ tí a kò sì lè sọ, tí kò tọ́ fún ènìyàn láti máa sọ." 2 Kọrinti 12:2–4 (BYO). (Èyí fi hàn pé ọ̀pọ̀ ìpele ni ó wà nínú ayé ẹ̀mí àti nínú àwọn ọ̀run.) "…àti nítorí ọ̀pọ̀lọpọ̀ ìṣípayá, kí èmi má ba à gbé ara mi ga rékọjá…" 2 Kọrinti 12:7 (BYO). "Bí ó tilẹ̀ jẹ́ wí pé Olúwa Ọlọ́run yín ni ó ni ọ̀run àní àwọn ọ̀run tó ga ju ayé àti ohun gbogbo tí ó wà nínú rẹ̀." Deuteronomi 10:14 (BYO). "Ṣùgbọ́n nítòótọ́, Ọlọ́run yóò máa gbé ayé bí? Ọ̀run àti ọ̀run àwọn ọ̀run kò le gbà ọ́. Kí a má sọ pé ilé yìí tí mo kọ́ fún ọ!" 1 Ọba 8:27 (BYO). "Ìwọ nìkan ni Olúwa. Ìwọ ni ó dá ọ̀run, àní àwọn ọ̀run tí ó ga jù pẹ̀lú gbogbo ogun wọn…" Nehemiah 9:6 (BYO). "Ẹ fi ìyìn fún un, ẹ̀yin ọ̀run àti àwọn ọ̀run gíga àti ẹ̀yin omi tí ń bẹ ní òkè ọ̀run." Saamu 148:4 (BYO). "(Ǹjẹ́ ní ti pé, "Ó gòkè lọ!" Kín ni ó túmọ̀ sí, bí kò ṣe pé ó kọ́ sọ̀kalẹ̀ pẹ̀lú lọ sí ìsàlẹ̀ ilẹ̀? Ẹni tí ó ti sọ̀kalẹ̀, Òun kan náà ni ó sì ti gòkè rékọjá gbogbo àwọn ọ̀run, kí ó lè kún ohun gbogbo.)" Efesu 4:9–10 (BYO). "Ògo ni fún Ọlọ́run àti Baba Jesu Kristi Olúwa wa, ẹni tí ó ti bùkún wa láti inú ọ̀run wá pẹ̀lú àwọn ìbùkún ẹ̀mí gbogbo nínú Kristi…" Efesu 1:3 (BYO). "…èyí tí ó fi sínú Kristi, nígbà tí o ti jí dìde kúrò nínú òkú, tí ó sì mú un jókòó lọ́wọ́ ọ̀tún nínú àwọn ọ̀run. Ó gbéga ju gbogbo ìjọba, àti àṣẹ, àti agbára, àti òye àti gbogbo orúkọ tí a ń dá, kì í ṣe ni ayé yìí nìkan, ṣùgbọ́n ni èyí tí ń bọ̀ pẹ̀lú…" Efesu 1:20–21 (BYO). "Ǹjẹ́ bí a ti ní olórí àlùfáà ńlá kan, tí ó ti la àwọn ọ̀run kọjá lọ, Jesu Ọmọ Ọlọ́run, ẹ jẹ́ kí a di ìjẹ́wọ́ wa mú ṣinṣin." Heberu 4:14 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

"Nítorí náà, ẹ kíyèsára láti máa péjọpọ̀ nígbà gbogbo láti dúpẹ́ lọ́wọ́ Ọlọ́run, àti láti fi ìyìn rẹ̀ hàn. Nítorí nígbà tí ẹ bá ń péjọpọ̀ nígbà gbogbo ní ibì kan náà, àwọn agbára Satani a parun…" (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ́ẹ́sì ti ANF 1) Ignatius ti Antioku, *Sí Àwọn Ará Efesu*, orí 13, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

3

"Olúwa sì bi Satani wí pé, "Níbo ni ìwọ ti wá?" Nígbà náà ní Satani dá Olúwa lóhùn wí pé, "Ní ìlọsíwá-sẹ́yìn lórí ilẹ̀ ayé, àti ní ìrìnkèrindò nínú rẹ̀."" Jobu 1:7 (BYO). "Bẹ́ẹ̀ ni Satani jáde lọ kúrò níwájú Olúwa, ó sì sọ Jobu ní oówo kíkankíkan láti àtẹ́lẹsẹ̀ títí dé àtàrí rẹ̀." Jobu 2:7 (BYO). "Satani sì dúró ti Israẹli, ó sì ti Dafidi láti ka iye Israẹli." 1 Kronika 21:1 (BYO). "Ó sì fi Joṣua olórí àlùfáà hàn mí, ó dúró níwájú angẹli Olúwa, Satani sí dúró lọ́wọ́ ọ̀tún rẹ̀ láti kọjú ìjà sí i." Sekariah 3:1 (BYO). "Nígbà tí ìránṣẹ́ ènìyàn Ọlọ́run dìde ó sì jáde lọ ní òwúrọ̀ kùtùkùtù ọjọ́ kejì, ogun pẹ̀lú ẹṣin àti kẹ̀kẹ́ wọn ti yí ìlú náà ká. "Yé è, olúwa mi! Kí ni kí àwa kí ó ṣe?" ìránṣẹ́ náà béèrè. "Má ṣe bẹ̀rù," wòlíì náà dáhùn, "Àwọn tí ó wà pẹ̀lú wa, wọ́n pọ̀ ju àwọn tí ó wà pẹ̀lú wọn lọ." Eliṣa sì gbàdúrà, "Olúwa, la

ojú rẹ̀ kí ó ba à lè ríran.” Nígbà náà Olúwa la ojú ìránṣẹ́ náà, ó sì wò, ó sì rí òkè ńlá tí ó kún fún ẹṣin àti kẹ̀kẹ́ iná gbogbo yí Eliṣa ká.” 2 Ọba 6:15–17 (BYO). “Nígbà náà ni Nebukadnessari bínú gidigidi sí Ṣadraki, Meṣaki àti Abednego, ojú u rẹ̀ sì yípadà, ó sì pàṣẹ pé, kí wọn dá iná ìléru náà kí ó gbóná ní ìlọ́po méje ju èyí tí wọn ń dá tẹ́lẹ̀, ó sì pàṣẹ fún àwọn alágbára nínú ogun rẹ̀ pé, kí wọ́n de Ṣadraki, Meṣaki àti Abednego, kí wọn sì jù wọ́n sínú iná ìléru. Nígbà náà ni a dè wọ́n pẹ̀lú àwọ̀tẹ́lẹ̀ wọn, ṣòkòtò, ìbòrí àti àwọn aṣọ mìíràn, a sì jù wọ́n sínú iná ìléru. Nítorí bí àṣẹ ọba ṣe le tó, tí iná ìléru náà sì gbóná, ọwọ́ iná pa àwọn ọmọ-ogun tí wọ́n mú Ṣadraki, Meṣaki àti Abednego lọ. Ṣùgbọ́n àwọn ọkùnrin mẹ́tẹ̀ẹ̀ta náà Ṣadraki, Meṣaki àti Abednego ṣubú lulẹ̀ sínú iná ìléru náà pẹ̀lú bí a ṣe dè wọ́n. Nígbà náà ni ó ya Nebukadnessari ọba lẹ́nu, ó sì yára dìde dúró, ó béèrè lọ́wọ́ àwọn ìgbìmọ̀ rẹ̀ pé, “Ṣe bí àwọn mẹ́ta ni a gbé jù sínú iná?” Wọ́n wí pé, “Òtítọ́ ni ọba.” Ó sì wí pé, “Wò ó! Mo rí àwọn mẹ́rin tí a kò dè tí wọn ń rìn ká nínú iná, ẹni kẹrin dàbí ọmọ ọlọ́run.”” Danieli 3:19–25 (BYO). “Nígbà náà, ni ọba pàṣẹ, wọ́n sì mú Danieli, wọ́n sì sọ ọ́ sínú ihò kìnnìún. Ọba sì sọ fún Danieli pé, “Kí Ọlọ́run rẹ tí ìwọ ń sìn nígbà gbogbo kí ó gbà ọ́!” A sì gbé òkúta kan wá, wọ́n sì fi dí ẹnu ihò náà, ọba sì dì í pa pẹ̀lú òrùka èdìdì rẹ̀ àti pẹ̀lú òrùka àwọn ọlọ́lá rẹ̀, nítorí kí a má ṣe yí ohunkóhun padà nítorí i Danieli. Nígbà náà ni ọba padà sí àafin rẹ̀, ó sì lo gbogbo òru náà láì jẹun, kò sì gbọ́ orin kankan, bẹ́ẹ̀ ni kò sì le è sùn ní òru ọjọ́ náà. Ní òwúrọ̀ kùtùkùtù, ni ọba dìde ó sì sáré lọ sí ibi ihò kìnnìún náà. Nígbà tí ó súnmọ́ ibi ihò náà ní ibi tí Danieli wà, ó pe Danieli pẹ̀lú ìtara pé, “Danieli, ìránṣẹ́ Ọlọ́run alààyè, ṣé Ọlọ́run rẹ tí ìwọ ń sìn tọ̀sán tòru, lè gbà ọ́ lọ́wọ́ kìnnìún bí?” Danieli sì dáhùn wí pé, “Ọba kí ẹ pẹ́! Ọlọ́run mi rán angẹli i rẹ̀, ó sì dí àwọn kìnnìún lẹ́nu. Wọn kò le è pa mí lára, nítorí a rí mi gẹ́gẹ́ bí aláìlẹ́ṣẹ̀ ní iwájú rẹ̀. Bẹ́ẹ̀ ni èmi kò hu ìwà ìbàjẹ́ kan níwájú rẹ ìwọ ọba.”” Danieli 6:16–22 (BYO). “Nígbà náà ni ó tẹ̀síwájú, pé, “Má ṣe bẹ̀rù Danieli. Láti ọjọ́ àkọ́kọ́ tí ìwọ ti fi ọkàn rẹ sílẹ̀ níwájú Ọlọ́run rẹ, a gbọ́ ọ̀rọ̀ rẹ, mo sì wá nítorí ọ̀rọ̀ náà. Ṣùgbọ́n ọmọ-aládé ìjọba Persia dá mi dúró fún ọjọ́ mọ́kànlélógún. Nígbà náà ni Mikaeli, ọkan lára ìjòyè àwọn ọmọ-aládé, wá láti ràn mi lọ́wọ́, nítorí a dá mi dúró níbẹ̀ pẹ̀lú ọba Persia.” Danieli 10:12–13 (BYO). “Satani sì wọ inú Judasi, tí à ń pè ní Iskariotu, ọkan nínú àwọn méjìlá.” Luku 22:3 (BYO). “Bí àwa tí n lọ sí ibi àdúrà náà, ọmọbìnrin kan tí o ní ẹ̀mí àfọ̀ṣẹ, pàdé wa, ẹni tí ó fi àfọ̀ṣẹ mú èrè púpọ̀ wá fún àwọn ọ̀gá rẹ̀. Òun náà ni ó ń tọ Paulu àti àwa lẹ́hìn, ó sì ń kígbe, pé, “Àwọn ọkùnrin wọ̀nyí ni ìránṣẹ́ Ọlọ́run Ọ̀gá-ògo, tí ń kéde ọ̀nà ìgbàlà fún yin!” Ó sì ń ṣe èyí lọ́jọ́ púpọ̀, ṣùgbọ́n nígbà tí inú Paulu bàjẹ́, tí ó sì yípadà, ó wí fún ẹ̀mí náà pé, “Mo pàṣẹ fún ọ ní orúkọ Jesu Kristi kí o jáde kúrò lára rẹ̀!” Ó sí jáde ni wákàtí kan náà. Nígbà tí àwọn ọ̀gá rẹ̀ sì rí i pé, ìgbẹ́kẹ̀lé èrè wọn pin, wọ́n mú Paulu àti Sila, wọn sì wọ́ wọn lọ sí ọjà tọ àwọn aláṣẹ lọ. Nígbà tí wọ́n sì mú wọn tọ àwọn onídàájọ́ lọ, wọ́n wí pé, “Àwọn ọkùnrin wọ̀nyí tí í ṣe Júù, wọ́n ń yọ ìlú wa lẹ́nu jọjọ, wọ́n sì ń kọ́ni ní àṣà tí kò yẹ fún wa, àwa ẹni tí í ṣe ara Romu, láti gbà àti láti tẹ̀lé.” Ọ̀pọ̀ ènìyàn sí jùmọ̀ dìde sì Paulu àti Sila. Àwọn olórí sí fà wọ́n ní aṣọ ya, wọ́n sí pàṣẹ pé, ki a fi ọ̀gọ̀ lù wọ́n.” Ìṣe àwọn Aposteli 16:16–22 (BYO). “Ẹ máa wà ni àìrékọjá, ẹ máa ṣọ́ra; nítorí èṣù ọ̀tá yín, bí i kìnnìún tí ń ké ramúramù, ó ń rìn káàkiri, ó ń wa ẹni tí yóò paje…” 1 Peteru 5:8 (BYO). “Ogun sì ń bẹ ní ọ̀run: Mikaeli àti àwọn angẹli rẹ̀ bá dragoni náà jagun; dragoni sì jagun àti àwọn angẹli rẹ̀. Wọ́n kò sì lè ṣẹ́gun; bẹ́ẹ̀ ni a kò sì rí ipò wọn mọ́ ni ọ̀run. A sì lé dragoni ńlá náà jáde, ejò láéláé nì, tí a ń pè ni Èṣù, àti Satani, tí ń tan gbogbo ayé jẹ: a sì lé e jù sí ilẹ̀ ayé, a sì lé àwọn angẹli rẹ̀ jáde pẹ̀lú rẹ̀. Mo sì gbọ́ ohùn ńlá ní ọ̀run, wí pè: “Nígbà yìí ni ìgbàlà dé, àti agbára, àti ìjọba Ọlọ́run wá, àti ọlá àti Kristi rẹ̀. Nítorí a tí le olùfisùn àwọn arákùnrin wa jáde, tí o ń fi wọn sùn níwájú Ọlọ́run wa lọ́sàn án àti lóru. Wọ́n sì ti ṣẹ́gun rẹ̀ nítorí ẹ̀jẹ̀ ọ̀dọ́-àgùntàn náà, àti nítorí ọ̀rọ̀ ẹ̀rí wọn, wọn kò sì fẹ́ràn ẹ̀mí wọn àní títí dé ikú. Nítorí náà ẹ máa yọ̀, ẹyin ọ̀run, àti ẹyin tí ń gbé inú wọn. Ègbé ni fún ayé àti Òkun; nítorí èṣù sọ̀kalẹ̀ tọ̀ yín wá ní ìbínú ńlá, nítorí ó mọ̀ pé ìgbà kúkúrú sá ni òun ní.”” Ìfihàn 12:7–12 (BYO). “Dragoni náà sì bínú gidigidi sí obìnrin náà, ó sì lọ bá àwọn irú-ọmọ rẹ̀ ìyókù jagun, tí wọn ń pa òfin

Ọlọ́run mọ̀, tí wọn sì di ẹ̀rí Jesu mú, Ó sì dúró lórí iyanrìn Òkun." Ìfihàn 12:17 (BYO). "A sì fún un láti máa bá àwọn ènìyàn mímọ́ jagun, àti láti ṣẹ́gun wọn, a sì fi agbára fún un lórí gbogbo ẹ̀yà, àti ènìyàn, àti èdè, àti orílẹ̀." Ìfihàn 13:7 (BYO).

4

"Ìjọba ìbàjẹ́ ha lè kẹ́gbẹ́ pẹ̀lú rẹ ẹni tí ń fi òfin dì mọ́ ìwà ìkà? Wọ́n kó ara wọn jọ sí olódodo wọ́n sì ń dá àwọn aláìṣẹ̀ lẹ́bi sí ikú." Saamu 94:20–21 (BYO). "Ègbé ni fún àwọn ti ń ṣe òfin àìṣòdodo, láti dún àwọn aláìní ní ẹ̀tọ́ wọn àti láti fa ọwọ́ ìdájọ́ sẹ́yìn kúrò níwájú àwọn olùpọ́njú ènìyàn mi, wọ́n sọ àwọn òpò di ìjẹ fún wọn, wọ́n sì ń ja àwọn aláìní baba lólè." Isaiah 10:1–2 (BYO). "Nígbà náà ni Farao pàṣẹ yìí fún gbogbo àwọn ènìyàn rẹ̀ pé, "Gbogbo ọmọkùnrin tí a bí ni kí ẹ gbé jù sínú odò Naili, ṣùgbọ́n gbogbo àwọn ọmọbìnrin ni kí ẹ jẹ́ kí wọn ó wà láàyè."" Eksodu 1:22 (BYO). "Nígbà náà ni Hamani sọ fún ọba Ahaswerusi pé, "Àwọn ènìyàn kan wà tí wọ́n fọ́nká tí wọ́n sì túká ní ara àwọn ènìyàn ní gbogbo àgbáyé ìjọba rẹ̀ tí ìṣe wọn yàtọ̀ sí ti gbogbo àwọn tókù tí wọn kò sì pa òfin ọba mọ́; èyí kì í ṣe ìfẹ́ ọba láti gbà fún wọn bẹ́ẹ̀. Tí ó bá tẹ́ ọba lọ́rùn, kí a gbé òfin kan jáde tí yóò pa wọ́n run, èmi yóò sì fi ẹgbẹ̀rún mẹ́wàá (10,000) tálẹ́ǹtì fàdákà sínú ìṣúra ọba fún àwọn ọkùnrin tí wọn o ṣe iṣẹ́ náà."" Esteri 3:8–9 (BYO). "A sì fi ìwé náà ránṣẹ́ sí gbogbo àwọn ìgbèríko ọba pẹ̀lú àṣẹ láti parun, láti pa gbogbo àwọn Júù èwe àti àgbà, obìnrin àti àwọn ọmọ wẹ́wẹ́—ní ọjọ́ kan kí wọn sì paré, ní ọjọ́ kẹ̀tàlá oṣù kejìlá, oṣù Addari kí a sì kó àwọn ohun ìní wọn." Esteri 3:13 (BYO). "Nígbà náà ni a kéde kígbe sókè wí pé, "Ohun tí a paláṣẹ fún un yín láti ṣe nìyìí, gbogbo ènìyàn, orílẹ̀-èdè àti èdè gbogbo. Bí ẹ̀yin bá ti gbọ́ ohùn ìwo, fèrè, dùùrù, ohun èlò, kí ẹ wólẹ̀ fún ère wúrà tí ọba Nebukadnessari gbé kalẹ̀. Ẹnikẹ́ni tí ó bá kọ̀ tí kò bá wólẹ̀, kí ó fi orí balẹ̀, kí a ju ẹni náà sínú iná ìléru."" Danieli 3:4–6 (BYO). "Nítorí èyí, gbogbo àwọn alákòóso àti àwọn baálẹ̀ ń gbèrò láti wá ẹ̀ṣẹ̀ kà sí Danieli lọ́rùn nínú ètò ìṣèjọba rẹ̀, ṣùgbọ́n wọn kò rí ẹ̀ṣẹ̀ kankan kà sí i lọ́rùn, wọn kò rí ìwà ìbàjẹ́ kankan tí ó ṣe, nítorí ó jẹ́ olóòtítọ́ kò sì ní ìwà ìjáfara. Nígbèyìn ni àwọn ọkùnrin wọ̀nyí sọ wí pé, "Àwa kò ní rí ìdí kankan láti kà ẹ̀ṣẹ̀ sí Danieli lọ́rùn, àfi èyí tí ó bá ní í ṣe pẹ̀lú òfin Ọlọ́run rẹ̀." Nígbà náà ni àwọn alákòóso àti àwọn baálẹ̀ lọ gẹ́gẹ́ bí ikọ̀ sí ọ̀dọ̀ ọba, wọ́n wí pé, "Ìwọ Dariusi ọba, kí o pẹ́! Àwọn alákòóso ọba, ìjòyè, baálẹ̀, olùdámọ̀ràn, àti àwọn olórí gbìmọ̀ pọ̀ wí pé kí ọba kéde òfin kan pé ẹnikẹ́ni tí ó bá gba àdúrà sí Ọlọ́run tàbí ènìyàn kankan fún ọgbọ̀n ọjọ́, yàtọ̀ fún ìwọ ọba, a ó ju ẹni náà sí inú ihò kìnnìún." Danieli 6:4–7 (BYO). "Àwọn Júù dá a lóhùn wí pé, "Àwa ní òfin kan, àti gẹ́gẹ́ bí òfin, wa ó yẹ fún un láti kú, nítorí ó gbà pé Ọmọ Ọlọ́run ni òun ń ṣe."" Johanu 19:7 (BYO). "Ṣùgbọ́n kí ó má ba à tànkálẹ̀ síwájú mọ́ láàrín àwọn ènìyàn, ẹ jẹ́ kí a kìlọ̀ fún wọn pé, láti ìsinsin yìí lọ kí wọn má ṣe fi orúkọ yìí sọ̀rọ̀ sí ẹnikẹ́ni mọ́." Wọ́n sì pè wọ́n, wọ́n pàṣẹ fún wọn, kí wọn má ṣe sọ̀rọ̀ tàbí kọ́ni rárá mọ́ ní orúkọ Jesu." Ìṣe àwọn Aposteli 4:17–18 (BYO). "Nígbà tí wọn kò sì rí wọn, wọ́n wọ́ Jasoni, àti àwọn arákùnrin kan tọ àwọn olórí ìlú lọ, wọ́n ń kígbe pé, "Àwọn wọ̀nyí tí o tí dorí ayé kodò títí de ìhín yìí pẹ̀lú. Àwọn ẹni tí Jasoni gbà sí ọ̀dọ̀: gbogbo àwọn wọ̀nyí ni o sí ń hùwà lòdì sí àṣẹ Kesari, wí pé, ọba mìíràn kan wà tí í ṣe Jesu."" Ìṣe àwọn Aposteli 17:6–7 (BYO). "Nítorí, ohun tí kò ṣẹlẹ̀ rí, ìran àwọn olùfọkànsìn ń jìyà inúnibíni nísinsin yìí, a ń lé wọn kiri ní Asia nípa àwọn àṣẹ tuntun. Nítorí àwọn olùfisùn aláìnítìjú àti àwọn tí ń ṣojúkòkòrò ohun ìní àwọn ẹlòmíràn, ní lílo ànfààní tí àwọn àṣẹ náà fún wọn, ń jalè ní gbangba lóru àti lọ́sàn-án, wọ́n ń kó ohun ìní àwọn tí kò ṣe àìtọ́ kankan." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 1) Melito ti Sardi, gẹ́gẹ́ bí Eusebius ti fà á yọ, *Ìtàn Ìjọ* 4.26.5, ìtúmọ̀ Arthur Cushman McGiffert, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 1, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1890). "Kí ni ìpìlẹ̀ ìdájọ́ yìí? Èéṣe tí ìwọ fi jẹ ọkùnrin yìí níyà, kì í ṣe gẹ́gẹ́ bí panṣágà, tàbí àgbèrè, tàbí apànìyàn, tàbí olè, tàbí ọlọ́ṣà, tàbí ẹni tí a dá lẹ́bi ẹ̀ṣẹ̀ kankan rárá, bí kò ṣe ẹni tí ó kàn jẹ́wọ́ pé a ń pe òun ní orúkọ Kristiani?" (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Justin Ajẹ̀rìíkú, *Ìgbèjà Kejì*, orí

2, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Ó kà á léèwọ̀ láti wá wọn kiri gẹ́gẹ́ bí alâìṣẹ̀, ó sì pàṣẹ pé kí a jẹ wọ́n níyà gẹ́gẹ́ bí ẹlẹ́bi.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *Ìgbèjà*, orí 2, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

5

Àwọn ìtọ́ka tí ó tẹ̀lé e yìí fi hàn ìgbà tí a ń lo òfin fún ète òdodo láti dáàbò bo ẹ̀mí alâìṣẹ̀, lọ́wọ́ olè jíjà, àti lọ́wọ́ àwọn ìwà àìlófin mìíràn tí ń pa àwọn ènìyàn mìíràn lára tàbí tí ń mú àìdúróṣinṣin àti àìní ààbò wá sí ìgbésí ayé àwọn aráàlú. Èyí yàtọ̀ sí ìgbà tí a ń lo òfin gẹ́gẹ́ bí ohun ìjà sí àwọn ènìyàn láti mú kí ẹgbẹ́ àwọn alâṣẹ sanra lórí ìnáwó àwọn aráàlú, láti ni àwọn aráàlú lára kí a sì jí ẹ̀tọ́ tí Ọlọ́run fún wọn, àti láti yọrí sí ìfiṣẹ́rú àwọn aráàlú pátápátá fún àǹfààní àwọn díẹ̀ tí wọ́n ń pe ọlọ́run ayé yìí ní ọ̀gá (“...Nínú àwọn ẹni tí ọlọ́run ayé yìí ti sọ ọkàn àwọn alâìgbàgbọ́ dí afọ́jú...” 2 Kọrinti 4:4 (BYO)). “Nítorí àwọn ìjòyè kò wá láti dẹ́rùbà àwọn tí ń ṣe rere, bí kò ṣe àwọn tó ń ṣe búburú. Ǹjẹ́ ìwọ ha fẹ́ di òmìnira kúrò nínú ẹ̀rù ẹni tó wà ní ipò àṣẹ. Nítorí náà ṣe èyí tó ó dára, ìwọ yóò sì gba ìyìn láti ọ̀dọ̀ rẹ̀. Nítorí ìránṣẹ́ Ọlọ́run ni i ṣe fún ọ sí rere. Ṣùgbọ́n bí ìwọ bá ń ṣé búburú, máa bẹ̀rù, nítorí kò gbé idà náà lásán. Nítorí ìránṣẹ́ Ọlọ́run ní í ṣe, olùgbẹ̀san láti ṣiṣẹ́ ìbínú lára ẹni tí ń ṣe búburú.” Romu 13:3–4 (BYO). “Ẹ máa tẹ̀ríba fún gbogbo ìlànà ènìyàn nítorí ti Olúwa, ìbá à ṣe fún ọba tàbí fún olórí. Tàbí fún àwọn baálẹ̀, fún àwọn tí a rán láti ọ̀dọ̀ rẹ̀ láti gbẹ̀san lára àwọn tí ń ṣe búburú, àti fún ìyìn àwọn tí ń ṣe rere.” 1 Peteru 2:13–14 (BYO). “Nítorí náà mo gbà yín níyànjú ṣáájú ohun gbogbo, pé kí a máa bẹ̀bẹ̀, kí a máa gbàdúrà, kí a máa ṣìpẹ̀, àti kí a máa dúpẹ́ nítorí gbogbo ènìyàn. Fún àwọn ọba, àti gbogbo àwọn tí ó wà ni ipò àṣẹ, kí a lè máa lo ayé wa ní àlàáfíà àti ìdákẹ́jẹ́ẹ́ pẹ̀lú nínú gbogbo ìwà-bí-Ọlọ́run àti ìwà mímọ́.” 1 Timotiu 2:1–2 (BYO). “Ẹ yan àwọn adájọ́ àti àwọn olóyè fún ẹ̀yà a yín kọ̀ọ̀kan, ní gbogbo ìlú tí Olúwa Ọlọ́run yín yóò fún un yín, wọ́n sì gbọ́dọ̀ máa fi òtítọ́ ṣe ìdájọ́ àwọn ènìyàn. Ìwọ kò gbọ́dọ̀ yí ìdájọ́ po, ìwọ kò gbọ́dọ̀ ṣe ojúsàájú ènìyàn. Ìwọ kò gbọ́dọ̀ gba àbẹ̀tẹ́lẹ̀ nítorí pé àbẹ̀tẹ́lẹ̀ ń fọ́ ojú ọlọ́gbọ́n, ó sì ń ba ọ̀rọ̀ olódodo jẹ́. Ẹ tẹ̀lé ìdájọ́ òtítọ́ àní ìdájọ́ òtítọ́ nìkan, kí ẹ bá à lè gbé kí ẹ sì gba ilẹ̀ tí Olúwa Ọlọ́run yín ń fún un yín.” Deuteronomi 16:18–20 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

“Nítorí náà, Ọlọ́run ni ó yan ìjọba ayé fún àǹfààní àwọn orílẹ̀-èdè, kì í ṣe èṣù, ẹni tí kì í sinmi rárá, bẹ́ẹ̀ ni, ẹni tí kò fẹ́ rí i kí àwọn orílẹ̀-èdè pàápàá máa hùwà ní ìdákẹ́jẹ́ẹ́, kí ó lè jẹ́ pé lábẹ́ ìbẹ̀rù ìjọba ènìyàn, àwọn ènìyàn má baà jẹ ara wọn run bí ẹja; ṣùgbọ́n nípa fífi àwọn òfin lélẹ̀, kí wọ́n lè dẹ́kun ìwà búburú tí ó pọ̀ jù láàrín àwọn orílẹ̀-èdè.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Irenaeus ti Lyon, *Lòdì sí Àwọn Ẹ̀kọ́ Ìyapa* 5.24.2, ìtúmọ̀ Alexander Roberts àti William Rambaut, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Nítorí ìgboyà, èyí tí ń pa ilẹ̀ baba ẹni mọ́ lọ́wọ́ àwọn àjèjì apanirun nígbà ogun, tàbí tí ń gbèjà àwọn aláìlera nílé, tàbí àwọn ẹlẹgbẹ́ lọ́wọ́ àwọn ọlọ́ṣà, kún fún ìdájọ́ òdodo...” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 10) Ambrose ti Milan, *Nípa Ìṣẹ́ Àwọn Òjíṣẹ́ Ìjọ* 1.27.129, ìtúmọ̀ H. de Romestin, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 10, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

6

“Ẹ máa ṣọ́ra fún àwọn èké wòlíì tí wọ́n ń tọ̀ yín wá ní àwọ̀ àgùntàn, ṣùgbọ́n ní inú wọn apanijẹ ìkookò ni wọ́n.” Matiu 7:15 (BYO). “...ọ̀pọ̀ àwọn èké wòlíì yóò farahàn, wọn yóò tan ọ̀pọ̀lọpọ̀ ènìyàn jẹ.” Matiu 24:11 (BYO). “Nítorí àwọn èké Kristi àti àwọn èké wòlíì yóò dìde. Wọn yóò sì ṣe ọ̀pọ̀ iṣẹ́ àmì àti ìyanu. Bí ó bá lè ṣe é ṣe wọn yóò tan àwọn àyànfẹ́ Ọlọ́run pàápàá jẹ.” Matiu 24:24 (BYO). “Ó yà mi lẹ́nu pé ẹ tètè yapa kúrò lọ́dọ̀ ẹni tí ó pè yín sínú oore-ọ̀fẹ́ Kristi, sí ìyìnrere mìíràn. Nítòótọ́, kò sí ìyìnrere mìíràn bí ó tilẹ̀ ṣe pé àwọn kan wà, tí ń yọ yín lẹ́nu, tí wọ́n sì ń fẹ́ yí ìyìnrere Kristi padà. Ṣùgbọ́n bí ó ṣe àwa ni tàbí angẹli kan láti ọ̀run wá, ni ó bá wàásù ìyìnrere mìíràn fún yín ju èyí tí a tí wàásù rẹ̀ fún yín lọ, jẹ́ kí ó di ẹni ìfibú títí láéláé!” Galatia 1:6–8 (BYO). “Nítorí bí ẹnìkan bá wá tí ó sì wàásù Jesu mìíràn, yàtọ̀ sí èyí tí a ti wàásù rí tàbí bí ẹ̀yin bá gba ẹ̀mí mìíràn, yàtọ̀ sí èyí tí ẹ ti gbà tàbí ìyìnrere mìíràn yàtọ̀ sí èyí tí ẹ ti gbà, tí ẹ sì ti yára tẹ̀wọ́ gbà á.” 2 Kọrinti 11:4 (BYO). “Nítorí irú àwọn ènìyàn bẹ́ẹ̀ ni àwọn èké Aposteli àwọn ẹni ti ń ṣiṣẹ́ ẹ̀tàn, tí ń pa wọ́n dà di aposteli Kristi. Kì í sì í ṣe ohun ìyanu; nítorí Satani, tìkára rẹ̀ ń pa ara rẹ̀ dàbí angẹli ìmọ́lẹ̀. Nítorí náà kì í ṣe ohun ńlá bí àwọn ìránṣẹ́ rẹ̀ pẹ̀lú bá pa ara wọn dàbí àwọn ìránṣẹ́ òdodo; ìgbẹ̀yìn àwọn ẹni tí yóò rí gẹ́gẹ́ bí iṣẹ́ wọn.” 2 Kọrinti 11:13–15 (BYO). “Nítorí tí èmi mọ̀ pé, lẹ́yìn lílọ mi, ìkookò búburú yóò wọ àárín yín, yóò sì tú agbo ká. Láàrín ẹ̀yin tìkára yín ni àwọn ènìyàn yóò sì dìde, tí wọn yóò máa sọ̀rọ̀-òdì, láti fa àwọn ọmọ-ẹ̀yìn sẹ́yìn wọn.” Ìṣe àwọn Aposteli 20:29–30 (BYO). “Ṣùgbọ́n àwọn wòlíì èké wà láàrín àwọn ènìyàn náà pẹ̀lú, gẹ́gẹ́ bí àwọn olùkọ́ni èké yóò ti wà láàrín yín. Wọn yóò yọ kẹ́lẹ́ mú ẹ̀kọ́ òdì àti ègbé tọ̀ yín wa, àní tí yóò sẹ́ Olúwa tí ó rà wọ́n padà, wọ́n ó sì mú ìparun ti o yára kánkán wá sórí ara wọn.” 2 Peteru 2:1 (BYO). “Olùfẹ́, ẹ má ṣe gba gbogbo ẹ̀mí gbọ́, ṣùgbọ́n ẹ dán àwọn ẹ̀mí wò bí wọn ba ń ṣe tí Ọlọ́run, nítorí àwọn wòlíì èké púpọ̀ tí jáde lọ sínú ayé.” 1 Johanu 4:1 (BYO). “Nítorí pé ìgbà yóò dé, tí wọn kì yóò lè gba ẹ̀kọ́ tí ó yè kooro, ṣùgbọ́n bí wọ́n ti jẹ́ ẹni tí etí ń rin, wọn ó lọ kó olùkọ́ jọ fún ara wọn nínú ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ ara wọn. Wọ́n ó sì yí etí wọn padà kúrò nínú òtítọ́, wọn ó sì yípadà sí ìtàn asán.” 2 Timotiu 4:3–4 (BYO). “Èmi mọ iṣẹ́ rẹ, àti làálàá rẹ, àti ìfaradà rẹ, àti bí ara rẹ kò ti gba àwọn ẹni búburú, àti bí ìwọ sì ti dán àwọn tí ń pe ara wọn ní aposteli, tí wọ́n kì í sì í ṣe bẹ́ẹ̀ wo, tí ìwọ sì rí pé èké ni wọ́n...” Ìfihàn 2:2 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

“Ṣùgbọ́n kì í ṣe gbogbo ẹni tí ń sọ̀rọ̀ nínú Ẹ̀mí ni wòlíì; bí kò ṣe bí ó bá di ọ̀nà Olúwa mú. Nítorí náà, nípa ọ̀nà wọn ni a ó fi mọ wòlíì èké àti wòlíì.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 7) *Didache*, orí 11, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

7

“Nísinsin yìí, èmi ń tẹnumọ́ ọ pé ní ìgbà ìkẹyìn àwọn mìíràn yóò kúrò nínú ìgbàgbọ́, wọn yóò máa fiyèsí àwọn ẹ̀mí tí ń tannijẹ, àti ẹ̀kọ́ àwọn ẹ̀mí èṣù. Nípa àgàbàgebè àwọn tí ń ṣèké, àwọn tí ọkàn tìkára wọn dàbí èyí tí a fi irin gbígbóná jó...” 1 Timotiu 4:1–2 (BYO). “Bí ẹnikẹ́ni bá fẹ́ dá ìyapa sílẹ̀ láàrín yín, ẹ bá a wí lẹ́ẹ̀kínní àti lẹ́ẹ̀kejì. Lẹ́yìn náà, ẹ má ṣe ní ohunkóhun í ṣe pẹ̀lú rẹ̀. Kí ó dá ọ lójú wí pé irú ẹni bẹ́ẹ̀ ti yapa, ó jẹ́ ẹlẹ́ṣẹ̀, ó sì dá ara rẹ̀ lẹ́bi.” Titu 3:10–11 (BYO). “Èmí rọ̀ yín, ara, kí ẹ máa sọ àwọn tí ń fa ìyapa, àti àwọn tí ń mú ohun ìkọ̀sẹ̀ wá sí ọ̀nà yín, èyí tí ó lòdì sí ẹ̀kọ́ tí ẹ̀yin kọ́. Ẹ yà kúrò ní ọ̀dọ̀ wọn. Nítorí irú àwọn ẹni bẹ́ẹ̀ kò sin Kristi Olúwa wa, bí kò ṣe ikùn ara wọn. Nípa ọ̀rọ̀ rere àti ọ̀rọ̀ dídùndídùn ni wọ́n fi ń yí àwọn alâìmọ̀kan ní ọkàn padà.” Romu 16:17–18 (BYO). “Ẹ̀yin ọ̀rẹ́ mi tòótọ́, bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé èmí ní ìtara láti kọ̀wé sí i yín nípa ìgbàlà tí í ṣe ti gbogbo ènìyàn, n kò gbọ̀dọ̀ má kọ̀wé sí yín, kí ń sì gbà yín ní ìyànjú láti máa jà fitafita fún ìgbàgbọ́, tí a ti fi lé àwọn ènìyàn mímọ́ lọ́wọ́ ní ẹ̀ẹ̀kan ṣoṣo.” Juda 3 (BYO). “Nítorí èyí, mo wí fún yín, gbogbo ẹ̀ṣẹ̀ àti ọ̀rọ̀-òdì ni a yóò dárí rẹ̀ jí ènìyàn, ṣùgbọ́n ìsọ̀rọ̀-òdì sí Ẹ̀mí

Mímọ́ kò ní ìdáríjì.” Matiu 12:31 (BYO). “A sì fún un ni ẹnu láti má sọ ohun ńlá àti ọ̀rọ̀-òdì, a sì fi agbára fún un láti ṣe bẹ́ẹ̀ ni oṣù méjìlélógójì. Ó sì ya ẹnu rẹ̀ ni ọ̀rọ̀-òdì sí Ọlọ́run, láti sọ ọ̀rọ̀-òdì sí orúkọ rẹ̀, àti sí àgọ́ rẹ̀, àti sí àwọn tí ń gbé ọ̀run.” Ìfihàn 13:5–6 (BYO). “Nítorí náà, èmi, síbẹ̀ kì í ṣe èmi, bí kò ṣe ìfẹ́ Jesu Kristi, ń bẹ yín pé kí ẹ máa jẹ oúnjẹ Kristiani nìkan, kí ẹ sì yàgò fún ewéko ti irú mìíràn; ẹ̀kọ́ òdì ni mo ń wí. Nítorí àwọn [tí ó fi ara wọn fún èyí] ń da Jesu Kristi pọ̀ mọ́ májèlé tiwọn, wọ́n ń sọ ohun tí kò yẹ ní gbígbàgbọ́, bí àwọn tí ń fún ni ní oògùn apani nínú wáìnì dídùn, èyí tí ẹni tí kò mọ̀ ọ́n fi ìwọra mu, pẹ̀lú adùn apani tí ń sìn ín lọ sí ikú ara rẹ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Ignatius ti Antioku, *Sí Àwọn Ará Tralles*, orí 6, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Ìjọ Àkọ́kọ́

“Ìṣìnà, nítòótọ́, ni a kì í gbé kalẹ̀ ní ìhòhò àìdára rẹ̀, kí ó má baà jẹ́ pé, nígbà tí a bá tú u fó báyìí, a ó rí i mú lẹ́ṣẹ̀kẹṣẹ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Irenaeus ti Lyon, *Lòdì sí Àwọn Ẹ̀kọ́ Ìyapa* 1, ọ̀rọ̀ ìṣáájú, apá 2, ìtúmọ̀ Alexander Roberts àti William Rambaut, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

8

“Alábùkún fún ni àwọn ẹni tí a ṣe inúnibíni sí, nítorí tí wọ́n jẹ olódodo nítorí tiwọn ní ìjọba ọ̀run. “Alábùkún fún ni ẹ̀yin nígbà tí àwọn ènìyàn bá fi àbùkù kàn yín tí wọn bá ṣe inúnibíni sí yín, tiwọn fi èté èké sọ̀rọ̀ búburú gbogbo sí yín nítorí mi. Ẹ yọ̀, kí ẹ̀yin sì fò fún ayọ̀, nítorí ńlá ni èrè yín ní ọ̀run, nítorí bẹ́ẹ̀ ni wọ́n ṣe ṣe inúnibíni sí àwọn wòlíì tí ń bẹ ṣáájú yín.” Matiu 5:10–12 (BYO). “Gbogbo ènìyàn yóò sì kórìíra yín nítorí mi, ṣùgbọ́n gbogbo ẹni tí ó bá dúró ṣinṣin dé òpin ni a ó gbàlà.” Matiu 10:22 (BYO). “Ẹ rántí ọ̀rọ̀ tí mo ti sọ fún yín pé, ‘Ọmọ ọ̀dọ̀ kò tóbi ju olúwa rẹ̀ lọ.’ Bí wọ́n bá ti ṣe inúnibíni sí mi, wọ́n ó ṣe inúnibíni sí yín pẹ̀lú: bí wọ́n bá ti pa ọ̀rọ̀ mi mọ́, wọ́n ó sì pa tiyín mọ́ pẹ̀lú.” Johanu 15:20 (BYO). “Wọ́n ó yọ yín kúrò nínú Sinagọgu: àní, àkókò ń bọ̀, tí ẹnikẹ́ni tí ó bá pa yín, yóò rò pé òun ń ṣe ìsìn fún Ọlọ́run.” Johanu 16:2 (BYO). “Bí wọ́n ti ń sọ Stefanu ní òkúta, ó sì ké pe Olúwa wí pé, “Jesu Olúwa, gba ẹ̀mí mi.” Nígbà náà ni ó wólẹ̀ lórí eékún rẹ̀, ó kígbe sókè pé, “Olúwa, má ṣe ka ẹ̀ṣẹ̀ yìí sí wọn ní ọrùn.” Nígbà ti ó sì wí èyí tán, ó sùn lọ.” Ìṣe àwọn Aposteli 7:59–60 (BYO). “Ní àkókò ìgbà náà ni Herodu ọba sì nawọ́ rẹ̀ mú àwọn kan nínú ìjọ, pẹ̀lú èrò láti pọ́n wọn lójú. Ó sì fi idà pa Jakọbu arákùnrin Johanu.” Ìṣe àwọn Aposteli 12:1–2 (BYO). “Àwọn ẹlòmíràn sì rí ìjìyà ẹ̀sín, àti nínà, àti ju bẹ́ẹ̀ lọ, ti ìdè àti ti túbú. A sọ wọ́n ni òkúta, a fi ayùn ré wọn sì méjì, a dán wọn wò a fi idà pa wọn, wọ́n rìn káàkiri nínú awọ àgùntàn àti nínú awọ ewúré; wọn di aláìní, olùpọ́njú, ẹni tí a ń da lóró…” Heberu 11:36–37 (BYO). “Nítòótọ́, gbogbo àwọn tí ó fẹ́ máa gbé ìgbé ayé ìwà-bí-Ọlọ́run nínú Kristi Jesu yóò faradà inúnibíni.” 2 Timotiu 3:12 (BYO). “Má ṣe bẹ̀rù ohunkóhun tí ìwọ ń bọ wá jìyà rẹ̀. Kíyèsi i, èṣù yóò gbé nínú yín jù sínú túbú, kí a lè dán yin wò; ẹ̀yin ó sì ní ìpọ́njú ní ọjọ́ mẹ́wàá, ìwọ ṣa ṣe olóòtítọ́ dé ojú ikú, èmi ó sì fi adé ìyè fún ọ.” Ìfihàn 2:10 (BYO). “Nígbà tí ó sì ṣí èdìdì karùn-ún, mo rí lábẹ́ pẹpẹ, ọkàn àwọn tí a ti pa nítorí ọ̀rọ̀ Ọlọ́run, àti nítorí ẹ̀rí tí wọ́n dìímú…” Ìfihàn 6:9 (BYO). “Wọ́n sì ti ṣẹ́gun rẹ̀ nítorí ẹ̀jẹ̀ ọ̀dọ́-àgùntàn náà, àti nítorí ọ̀rọ̀ ẹ̀rí wọn, wọn kò sì fẹ́ràn ẹ̀mí wọn àní títí dé ikú.” Ìfihàn 12:11 (BYO). “…Ẹ kó àwọn Kristiani fún kìnnìún!” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *Ìgbèjà*, orí 40, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Bí ẹ ti ń ké wa lulẹ̀ tó, bẹ́ẹ̀ ni a ń pọ̀ sí i ní iye; ẹ̀jẹ̀ àwọn Kristiani jẹ́ irúgbìn.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *Ìgbèjà*, orí 50, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

9

“Ejò sá à ṣe alárékérekè ju àwọn ẹranko igbó yòókù tí Olúwa Ọlọ́run dá lọ. Ó sọ fún obìnrin náà pé, “Ǹjẹ́ òtítọ́ ha ni Ọlọ́run wí pé, ‘Ẹ̀yin kò gbọdọ̀ jẹ èso èyíkéyìí lára àwọn igi tí ó wà nínú ọgbà’?”” Gẹnẹsisi 3:1 (BYO). “Ṣùgbọ́n èrù ń bà mí, kí ó má bà á jẹ́ pé, bí ejò ti tan Efa jẹ́ nípasẹ̀ àrékérekè rẹ̀, a lè mú ọkàn yín ṣáko lọ kúrò nínú òtítọ́ yín àti ìfarajì fún Kristi.” 2 Kọrinti 11:3 (BYO). “Kì í sì í ṣe ohun ìyanu; nítorí Satani, tìkára rẹ̀ ń pa ara rẹ̀ dàbí angẹli ìmọ́lẹ̀.” 2 Kọrinti 11:14 (BYO). “Bẹ́ẹ̀ ni àwọn ènìyàn dìde ní kùtùkùtù ọjọ́ kejì, wọ́n sì rú ẹbọ sísun, wọ́n sì mú ẹbọ àlàáfíà wá. Lẹ́yìn náà wọ́n jókòó láti jẹ àti láti mu, wọ́n sì dìde láti ṣeré.” Eksodu 32:6 (BYO). “Kí ẹ̀yin kí ó má ṣe jẹ́ abọ̀rìṣà gẹ́gẹ́ bí wọ́n ti ṣe; gẹ́gẹ́ bí a ti kọ ọ́ pé, “Àwọn ènìyàn náà jókòó láti jẹ àti láti mu, wọ́n sì dìde dúró láti ṣe ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́.”” 1 Kọrinti 10:7 (BYO). “Nígbà tí àwọn Israẹli dúró ní Ṣittimu, àwọn ènìyàn sì bẹ̀rẹ̀ sí í ṣe àgbèrè pẹ̀lú àwọn ọmọbìnrin Moabu, tí ó pè wọ́n sí ibi ẹbọ òrìṣà wọn. Àwọn ènìyàn náà jẹun wọ́n sì foríbalẹ̀ níwájú òrìṣà wọn.” Numeri 25:1–2 (BYO). “Ṣùgbọ́n mo ni nǹkan díẹ̀ wí sí ọ; nítorí tí ìwọ ní àwọn kan tí ó di ẹ̀kọ́ Balaamu mú síbẹ̀, ẹni tí ó kọ́ Balaki láti mú ohun ìkọ̀sẹ̀ wá síwájú àwọn ọmọ Israẹli, láti máa jẹ ohun tí a pa rú ẹbọ sí òrìṣà, àti láti máa ṣe àgbèrè.” Ìfihàn 2:14 (BYO). “Ní ọjọ́ àsè ìrántí ọjọ́ ìbí Herodu, ọmọ Herodia obìnrin jó dáradára, ó sì tẹ́ Herodu lọ́run gidigidi. Nítorí náà ni ó ṣe fi ìbúra ṣe ìlérí láti fún un ní ohunkóhun ti ó bá béèrè fún. Pẹ̀lú ìmọ̀ràn láti ọdọ̀ ìyá rẹ̀, ó béèrè pé, “Fún mi ni orí Johanu onítẹ̀bọmi nínú àwopọ̀kọ́”. Inú ọba bàjẹ́ gidigidi, ṣùgbọ́n nítorí ìbúra rẹ̀ àti kí ojú má ba à tì í níwájú àwọn àlejò tó wà ba jẹ àsè, ó pàṣẹ pé kí wọ́n fún un gẹ́gẹ́ bí o ti fẹ́. Nítorí náà, a bẹ́ orí Johanu onítẹ̀bọmi nínú ilé túbú.” Matiu 14:6–10 (BYO). “...ni a dá sílẹ̀ pátápátá nítorí èṣù...” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *Àwọn Ìran Eré, tàbí De Spectaculis*, orí 24, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Ní ìbẹ̀rẹ̀, ilé eré jẹ́ tẹmpili Venus ní tòótọ́...” “Àwọn ẹ̀mí búburú méjì wọ̀nyí ti búra láti dìmọ̀ pọ̀, gẹ́gẹ́ bí olùgbèjà ìmutípara àti ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *De Spectaculis*, orí 10, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “...ibùgbé àìnítìjú fúnra rẹ̀...” níbi tí “kò sí ohun tí ó ní iyì bí kò ṣe ohun tí ó jẹ́ àbùkù níbòmíràn.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 3) Tertullian, *De Spectaculis*, orí 17, ìtúmọ̀ S. Thelwall, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 3 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Àwọn eré orí ìtàgé pẹ̀lú fà mí lọ, tí ó kún fún àwòrán ìbànújẹ́ mi àti fún igi ìdáná fún iná mi. Èéṣe tí ènìyàn fi fẹ́ kí a mú òun banújẹ́ nígbà tí ó bá ń wo àwọn ìran ìbànújẹ́ àti àjálù, èyí tí òun fúnra rẹ̀ kò jẹ́ fẹ́ láti jìyà rẹ̀ rárá?” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF1 1) Augustine, *Ìjẹ́wọ́* 3.2.2, ìtúmọ̀ J. G. Pilkington, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kìíní, ìdìpọ̀ 1, olóòtú Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). “...àwọn ènìyàn kan ti fi wá sílẹ̀, wọ́n sì kọ wá sílẹ̀ nítorí ìran eré ìje ẹṣin...” “...ṣé gẹ́gẹ́ bí ẹlẹ́wọ̀n èṣù ni a fà yín lọ sí ìran eré yẹn?” “...èṣù ń dá agbo yìí lóró...” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti Mark Vermes) John Chrysostom, *Lòdì sí Àwọn Eré Ìje àti Ilé Eré* (*Contra ludos et theatra*), ìtúmọ̀ Mark Vermes (2012), tí a fi sílẹ̀ gẹ́gẹ́ bí ohun ìní gbogbo ènìyàn, The Tertullian Project, tertullian.org. Ní Ìgbìmọ̀ Elvira “a pinnu pé a lè ṣe ìtẹ̀bọmi fún àwọn òṣèré, ṣùgbọ́n kìkì bí wọ́n bá kọ ọ̀nà ìgbésí ayé náà sílẹ̀,” àti ní Ìgbìmọ̀ Arles (314) “a kéde pé a ti yọ theatrici àti agitatores (àwọn òṣèré àti àwọn tí ń wa kẹ̀kẹ́ ẹṣin nínú àwọn eré ìje) kúrò nínú ìdàpọ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) Herbert Thurston, “Theatre,” nínú *The Catholic Encyclopedia*, ìdìpọ̀ 14 (New York: Robert Appleton Company, 1912). “Agbára sinimá wà nínú èyí, pé ó ń sọ̀rọ̀ nípa àwòrán tí ó hàn kedere tí ó sì ṣe é fojú rí.” “Wọ́n jẹ́ àǹfààní fún èṣẹ̀; wọ́n ń tan àwọn ọdọ́ lọ sí ọ̀nà ibi nípa gbígbé ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ ga.” “...kí

sinimá má ṣe jẹ́ ilé-ẹ̀kọ́ ìbàjẹ́ mọ́.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) Póòpù Pius XI, *Vigilanti Cura*, lẹ́tà àyíká nípa sinimá, 29 Oṣù Òkúdu 1936 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va.

10

Ojú Peteru Lára Kristi, Lẹ́yìn Náà Lára Ìjì

“Peteru sì ké sí i pé, “Olúwa, bí ó bá jẹ́ pé ìwọ ni nítòótọ́, sọ pé kí n tọ̀ ọ́ wà lórí omi.” Jesu dá a lóhùn pé, “Ó dára, máa bọ̀ wá.” Nígbà náà ni Peteru sọ̀kalẹ̀ láti inú ọkọ̀. Ó ń rìn lórí omi lọ sí ìhà ọ̀dọ̀ Jesu. Nígbà tí ó rí afẹ́fẹ́ líle, ẹ̀rù bà á, ó sì bẹ̀rẹ̀ sí í rì. Ó kígbe lóhùn rara pé, “Gbà mí, Olúwa.” Lójúkan náà, Jesu na ọwọ́ rẹ̀, ó dìímú, ó sì gbà á. Ó sì wí fún un pé, “Èéṣe tí ìwọ fi ṣiyèméjì ìwọ onígbàgbọ́ kékeré?”” Matiu 14:28–31 (BYO). “Nítorí náà bí a ti fi ìkùùkuu àwọsánmọ̀ tí o kún fún àwọn ẹlẹ́rìí tó báyìí yí wa ká, ẹ jẹ́ kí a pa ohun ìdíwọ́ gbogbo tì sí apá kan, àti ẹ̀ṣẹ̀ tí o rọrùn láti di mọ́ wa, kí a sì máa fi sùúrù súré ìje tí a gbé ka iwájú wa, kí a máa wo Jesu Olùpilẹ̀ṣẹ̀ àti aláṣepé ìgbàgbọ́ wa; ẹni nítorí ayọ̀ tí a gbé ka iwájú rẹ, tí o faradà àgbélébùú láìka ìtìjú sí, tí ó sì jókòó lọ́wọ́ ọ̀tún ìtẹ́ Ọlọ́run.” Heberu 12:1–2 (BYO).

Paulu Lórí Ìwà Ayé àti Àgbélébùú

“Nítorí ọpọ̀lọpọ̀ ní ń rìn, nípasẹ̀ àwọn ẹni tí mo ti ń wí fún yín nígbàkígbà, àní, tí mo sì ń sọkún bí mo ti ń wí fún yín nísinsin yìí, pé, ọ̀tá àgbélébùú Kristi ni wọ́n. Ìgbẹ̀yìn wọn ni ìparun, ikùn wọn sì ni Ọlọ́run wọn, wọ́n sì ń ṣògo nínú ìtìjú wọn, àwọn ẹni tí ń tọ́jú ohun ti ayé.” Filipi 3:18–19 (BYO). “Ará, èmi kò kara mi sí ẹni ti ọwọ́ rẹ̀ ti tẹ̀ ẹ́ ná, ṣùgbọ́n ohun kan yìí ni èmi ń ṣe, èmi ń gbàgbé àwọn nǹkan tí ó ti kọjá. Lẹ́yìn náà mo ń nàgà wo àwọn nǹkan tí ó wà níwájú. Èmi ń lépa láti dé òpin eré ìje náà fún èrè ìpè gíga Ọlọ́run nínú Kristi Jesu.” Filipi 3:13–14 (BYO). “Ṣùgbọ́n kí a má ṣe rí i pé èmi ń ṣògo, bí kò ṣe nínú àgbélébùú Jesu Kristi Olúwa wa, nípasẹ̀ ẹni tí a ti kan ayé mọ́ àgbélébùú fún mi, àti èmi fún ayé.” Galatia 6:14 (BYO). “Èmi ti pinnu láti má mọ ohunkóhun nígbà ti mo wà láàrín yín bí kò ṣe Jesu Kristi, ẹni tí a kàn mọ́ àgbélébùú.” 1 Kọrinti 2:2 (BYO). “Níwọ́n ìgbà tí a ti jí yín dìde pẹ̀lú Kristi ẹ máa ṣàfẹ́rí àwọn nǹkan tí ń bẹ lókè, níbi tí Kristi gbé wà tí ó jókòó ní ọwọ́ ọ̀tún Ọlọ́run. Ẹ máa ronú àwọn ohun tí ń bẹ lókè kì í ṣe àwọn nǹkan tí ń bẹ ní ayé.” Kolose 3:1–2 (BYO). “Kí ẹ má sì da ara yín pọ̀ mọ́ ayé yìí; ṣùgbọ́n kí ẹ paradà láti di tuntun ní èrò inú yín, kí ẹ̀yin kí ó lè rí ìdí ìfẹ́ Ọlọ́run, tí ó dára, tí ó sì ṣe ìtẹ́wọ́gbà, ti ó sì pé.” Romu 12:2 (BYO). “Níwọ́n bí kò ti wo ohun tí a ń rí, bí kò ṣé ohun tí a kò rí; nítorí ohun tí a ń rí ni ti ìgbà ìsinsin yìí; ṣùgbọ́n ohun tí a kò rí ni ti ayérayé.” 2 Kọrinti 4:18 (BYO). “Nítorí Dema ti kọ̀ mí sílẹ̀, nítorí ó ń fẹ́ ayé yìí...” 2 Timotiu 4:10 (BYO). “Kò sí ẹni tí ń jagun ti ń fi ohun ayé yìí dí ara rẹ̀ lọ́wọ́, kí ó lè mú inú ẹni tí ó yàn ni ọmọ-ogun dùn.” 2 Timotiu 2:4 (BYO). “Kí Satani má ba à ré wa jẹ. Nítorí àwa kò ṣe aláìmọ̀ àrékérekè rẹ̀.” 2 Kọrinti 2:11 (BYO).

Johanu àti Jakọbu Lórí Ìfẹ́ Ayé

“Ẹ má ṣe fẹ́ràn ayé tàbí ohunkóhun tí ń bẹ nínú ayé. Bí ẹnikẹ́ni bá fẹ́ràn ayé, ìfẹ́ tí Baba kò sí nínú rẹ̀. Nítorí ohun gbogbo tí ń bẹ nínú ayé: ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ ti ara, ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ ti ojú, àti ìgbéraga ti ohun ti ó ní àti ohun tí ó ṣe kò wá láti ọ̀dọ̀ Baba bí kò ṣe láti ọwọ́ ayé. Ayé sì ń kọjá lọ àti ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ rẹ̀, ṣùgbọ́n ẹni tí ó ba ń ṣe ìfẹ́ Ọlọ́run ni yóò wà títí láéláé.” 1 Johanu 2:15–17 (BYO). “Ẹ̀yin panṣágà ọkùnrin, àti panṣágà obìnrin, ẹ kò mọ̀ pé ìbáré ayé ìṣọ̀tá Ọlọ́run ni? Nítorí náà ẹni tí ó bá fẹ́ láti jẹ́ ọ̀rẹ́ ayé di ọ̀tá Ọlọ́run.” Jakọbu 4:4 (BYO).

Ìkìlọ̀ Kristi

"...Kúrò lẹ́yìn mi, Satani! Ohun ìkọ̀sẹ̀ ni ìwọ jẹ́ fún mi; ìwọ kò ro ohun tí i ṣe ti Ọlọ́run, bí kò ṣe èyí ti ṣe ti ènìyàn." Matiu 16:23 (BYO). "Má ṣe to àwọn ìṣúra jọ fún ara rẹ ní ayé yìí, níbi tí kòkòrò ti le jẹ ẹ́, tí ó sì ti le bàjẹ́ àti ibi tí àwọn olè lè fọ́ tí wọ́n yóò sì jí i lọ. Dípò bẹ́ẹ̀ to ìṣúra rẹ jọ sí ọ̀run, níbi ti kòkòrò àti ìpáàrà kò ti lè bà á jẹ́, àti ní ibi tí àwọn olè kò le fọ́ wọlé láti jí í lọ. Nítorí ibi tí ìṣúra yín bá wà níbẹ̀ náà ni ọkàn yín yóò wà pẹ̀lú." Matiu 6:19–21 (BYO). "Kò sì í ẹnìkan tí ó lè sin ọ̀gá méjì. Òun yóò yà kórìíra ọkan tí yóò fẹ́ràn èkejì, tàbí kí ó fi ara mọ́ ọkan kí ó sì yan èkejì ní ìpọ̀sí. Ẹ̀yin kò lè sin Ọlọ́run àti owó papọ̀." Matiu 6:24 (BYO). "Ṣùgbọ́n, ẹ kọ́kọ́ wá ìjọba Ọlọ́run ná àti òdodo rẹ̀, yóò sì fi gbogbo àwọn nǹkan wọ̀nyí kún un fún yín pẹ̀lú." Matiu 6:33 (BYO). "Ẹni tí ó si gba irúgbìn tí ó bọ́ sí àárín ẹ̀gún ni ẹni tí ó gbọ́ ọ̀rọ̀ náà, ṣùgbọ́n àwọn àníyàn ayé yìí, ìtànjẹ, ọ̀rọ̀ sì fún ọ̀rọ̀ náà pa, ọ̀rọ̀ náà kò so èso nínú rẹ̀." Matiu 13:22 (BYO). "Àwọn tí ó bọ́ sínú ẹ̀gún ni àwọn, tí wọ́n gbọ́ tán, wọ́n ti n lọ, wọn a sì fi ìtọ́jú àti ọrọ̀ àti ìrora ayé fún un pa, wọn kò sì lè so èso àsogbó." Luku 8:14 (BYO). "Ṣùgbọ́n ẹ máa kíyèsára yín, kí ọkàn yín má ṣe kún fún wọ̀bìà, àti fún ọtí àmupara, àti fún àníyàn ayé yìí, tí ọjọ́ náà yóò sì fi dé bá yín lójijì bí ìkẹ́kùn." Luku 21:34 (BYO). "...Marta, Marta, ìwọ ń ṣe àníyàn àti làálàá nítorí ohun púpọ̀. Ṣùgbọ́n ohun kan ni a kò lè ṣe aláìní, Maria sì ti yan ipa rere náà tí a kò lè gbà lọ́wọ́ rẹ̀." Luku 10:41–42 (BYO). "Nítorí bí àwọn ọjọ́ náà ti wà ṣáájú ìkún omi, tí wọ́n ń jẹ tí wọ́n ń mu, tí wọ́n ń gbéyàwó, tí wọ́n sì ń fa ìyàwó fún ni, títí tí ó fi di ọjọ́ tí Noa fi bọ́ sínú ọkọ̀. Ènìyàn kò gbàgbọ́ nípa ohun tí o ṣẹlẹ̀ títí tí ìkún omi fi dé nítòótọ́, tí ó sì kó wọn lọ. Bẹ́ẹ̀ gẹ́gẹ́ ni wíwá Ọmọ Ènìyàn." Matiu 24:38–39 (BYO). "...Kò sí ẹni, tí ó fi ọwọ́ rẹ̀ lé ohun èlò ìtulẹ̀, tí ó sì wo èyìn, tí ó yẹ fún ìjọba Ọlọ́run." Luku 9:62 (BYO). "Gbogbo wọn sì bẹ̀rẹ̀ sí ṣe àwáwí ohun kan. 'Èkínní wí fún un pé, mo ra ilẹ̀ kan, mo sì fẹ́ lọ wò ó wò, mo bẹ ọ́ ṣe gáfárà fún mi.' "Èkejì sì wí pé, 'Mo ra àjàgà màlúù márùn-ún, mo sì ń lọ wò wọ́n wò: mo bẹ ọ́ ṣe gáfárà fún mi.' "Ẹ̀kẹta sì wí pé, 'Mo ṣẹ̀ṣẹ̀ gbéyàwó, nítorí náà ni èmi kò fi lè wá.'" Luku 14:18–20 (BYO). "Ẹ rántí aya Lọti." Luku 17:32 (BYO). "Ṣùgbọ́n aya Lọti bojú wo èyìn, ó sì di ọ̀wọ́n iyọ̀." Gẹnẹsisi 19:26 (BYO). "... Peteru, ẹ̀yin kò tilẹ̀ lè bá mi ṣọ́nà fún wákàtí kan? Ẹ máa ṣọ́ra, kí ẹ sì máa gbàdúrà kí ẹ̀yin má ba à bọ́ sínú ìdẹwò. Nítorí ẹ̀mí ń fẹ́ nítòótọ́, ṣùgbọ́n ó ṣe àìlera fún ara." Matiu 26:40–41 (BYO). "Nítorí náà, ẹ kíyèsára yín kí ẹ má ṣe sùn bí àwọn ẹlòmíràn. Ẹ máa ṣọ́nà kí ẹ sì máa pa ara yín mọ́." 1 Tẹsalonika 5:6 (BYO).

Ọkàn Wọn Pínyà Nígbà Tí Ọ̀tá Kọlù

"...ṣùgbọ́n ní òru ọjọ́ kan, nígbà tí ó sùn, ọ̀tá rẹ̀ wá sí oko náà ó sì gbin èpò sáàrín alikama, ó sì bá tirẹ̀ lọ." Matiu 13:25 (BYO). "Lẹ́yìn ìgbà tí ọdún yípo, ní àkókò ìgbà tí àwọn ọba máa ń jáde ogun, Dafidi sì rán Joabu, àti àwọn ìránṣẹ́ rẹ̀ pẹ̀lú rẹ̀, àti gbogbo Israẹli; wọ́n sì pa àwọn ọmọ Ammoni, wọ́n sì dó ti Rabba. Dafidi sì jókòó ní Jerusalẹmu. Ó sì ṣe, ní ìgbà àṣálẹ́ kan, Dafidi sì dìde ní ibùsùn rẹ̀, ó sì ń rìn lórí òrùlé ilé ọba, láti orí òrùlé náà ni ó sì rí obìnrin kan tí ó ń wẹ ara rẹ̀; obìnrin náà sì ṣe arẹwà lójú láti wò." 2 Samuẹli 11:1–2 (BYO). "Òun sì mú kí Samsoni sùn lórí itan rẹ̀, òun sì pe ọkùnrin kan láti fá àwọn ìdì irun orí rẹ̀ méjèèje, òun sì bẹ̀rẹ̀ sí ṣẹ́gun rẹ̀. Agbára rẹ̀ sì fi í sílẹ̀ lọ." Onidajọ 16:19 (BYO). "Belṣassari, ọba ṣe àsè ńlá fún ẹgbẹ̀rún (1,000) kan nínú àwọn ọlọ́lá rẹ̀, ó sì mu wáìnì pẹ̀lú u wọn. Bí Belṣassari ṣe ń mu wáìnì, ó pàṣẹ pé kí wọn kó kọ́ọ̀bù wúrà àti ti fàdákà wá, èyí tí Nebukadnessari baba rẹ̀ kó wá láti inú tẹmpili ní Jerusalẹmu, kí ọba àti àwọn ọlọ́lá rẹ̀, àwọn ìyàwó àti àwọn àlè rẹ̀ kí ó ba à le fi mu wáìnì. Wọ́n sì kó kọ́ọ̀bù wúrà àti fàdákà àti fàdákà èyí tí wọn kó jáde láti inú tẹmpili, ilé Ọlọ́run ní Jerusalẹmu, ọba àti àwọn ìjòyè rẹ̀, àwọn ìyàwó àti àwọn àlè rẹ̀, sì fi mu wáìnì. Bí wọ́n ṣe ń mu wáìnì bẹ́ẹ̀ ni wọn ń yin òrìṣà wúrà àti fàdákà, ti idẹ, irin, igi àti òkúta. Lójijì, ìka ọwọ́ ènìyàn jáde wá, ó sì ń kọ̀wé sára ẹfun ògiri ní ègbé ibi tí fìtílà ń dúró ní àáfin ọba. Ọba ń wo ọwọ́ náà bí ó ṣe ń kọ ọ́." Danieli 5:1–5 (BYO). "Ní alẹ́ ọjọ́ náà ni a pa

Belṣassari, ọba àwọn ara Kaldea." Danịẹli 5:30 (BYO). "Ǹjẹ́ àkókò ni fún ẹyin fúnra yín láti máa gbé ní ilé tí a ṣe ní ọ̀ṣọ́ nígbà tí ilé yìí wà ni ahoro?" Nísìnsinyìí, èyí ni ohun tí Olúwa àwọn ọmọ-ogun wí: "Ẹ kíyèsi ọ̀nà yín. Ẹyin ti gbìn ohun ti ó pọ̀. Ṣùgbọ́n ẹyin kórè díẹ̀ níbẹ̀. Ẹyin jẹun, ṣùgbọ́n ẹyin kò yó. Ẹyin mu ṣùgbọ́n kò tẹ́ ẹ yín lọ́run; ẹyin wọ aṣọ, ṣùgbọ́n kò mú òtútù yin lọ; eyin gba owó iṣẹ́ ṣùgbọ́n ẹ ń gbà á sínú ajádìí àpò." Hagai 1:4–6 (BYO). "Àwọn ọ̀pọ̀ ènìyàn aláìníláárí tó wà láàrín àwọn ọmọ Israẹli pẹ̀lú ọkàn ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ wọn fi ìtara béèrè fún oúnjẹ mìíràn, àwọn ọmọ Israẹli náà bá bẹ̀rẹ̀ sí í sọkún wí pé, "Bí i pé kí á rí ẹran jẹ báyìí! Àwa rántí ẹja tí à ń jẹ lọ́fẹ̀ẹ́ ní Ejibiti, apálà, bàrà, ewébẹ̀, àlùbọ́sà àti àwọn ẹ̀fọ́ mìíràn. Ṣùgbọ́n báyìí gbogbo ara wa ti gbẹ, kò sí ohun mìíràn láti jẹ àfi manna nìkan tí a rí yìí!"" Numeri 11:4–6 (BYO). "...nítorí àwọn èké arákùnrin tí wọn yọ́ wọ inú àárín wa láti yọ́ òmìnira wa wò, èyí tí àwa ni nínú Kristi Jesu, kí wọn lè mú wa wá sínú ìdè..." Galatia 2:4 (BYO). "Nítorí àwọn ènìyàn kan ń bẹ tí wọ́n ń yọ́ wọlé, àwọn ẹni tí a ti yàn láti ìgbà àtijọ́ sí ẹ̀bi yìí, àwọn aláìwà-bí-Ọlọ́run, tí ń yí oore-ọ̀fẹ́ Ọlọ́run wa padà sí wọ̀bìà, tí wọn sì ń sẹ́ Olúwa wa kan ṣoṣo náà, àní, Jesu Kristi Olúwa." Juda 4 (BYO).

Títẹ Ojú Mọ́

"Yí ojú mi padà kúrò láti máa wo ohun asán: pa ọ̀nà mi mọ́ gẹ́gẹ́ bí ọ̀rọ̀ rẹ." Saamu 119:37 (BYO). "Jẹ́ kí ojú rẹ máa wo iwájú, jẹ́ kí ìwo ojú rẹ máa wo ọ̀kánkán iwájú rẹ sá á." Òwe 4:25 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

"Èmi kì í lọ sí ibi eré ìje nísinsin yìí láti wo ajá tí ń lé ehoro; ṣùgbọ́n bí mo bá ṣèèṣì kọjá níbi irú eré bẹ́ẹ̀ nínú oko, ó lè fà mí kúrò nínú èrò pàtàkì kan pàápàá... Báwo ni ó ṣe jẹ́ pé, nígbà tí mo bá jókòó nílé, aláìgbá tí ń mú eṣinṣin, tàbí aláìtakùn tí ń dì wọ́n mú bí wọn ti ń sáré wọ inú àwọn rẹ, a máa gba àfiyèsí mi lọ́pọ̀ ìgbà?... nígbà náà ni a máa ń dá àdúrà wa dúró lọ́pọ̀ ìgbà tí a sì ń dà á rú nípa rẹ..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF1 1) Augustine, *Ìjẹ́wọ́* 10.35.57, ìtúmọ̀ J. G. Pilkington, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kìíní, ìdìpọ̀ 1, olóòtú Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

11

"Ìwọ kò gbọdọ̀ ní ọlọ́run mìíràn pẹ̀lú mi. Ìwọ kò gbọdọ̀ ṣe ère fún ara yín, tàbí àwòrán ohun kan tí ń bẹ ní òkè ọ̀run, tàbí ti ohun kan tí ń bẹ ní ìsàlẹ̀ ilẹ̀, tàbí ti ohun kan tí ń bẹ nínú omi ní ìsàlẹ̀ ilẹ̀. Ìwọ kò gbọdọ̀ tẹ orí ara rẹ ba fún wọn, bẹ́ẹ̀ ni ìwọ kò gbọdọ̀ sìn wọ́n; nítorí Èmi Olúwa Ọlọ́run rẹ, Ọlọ́run owú ni mí, tí ń bẹ ẹ̀ṣẹ̀ àwọn baba wò lára àwọn ọmọ, láti ìran kẹta títí dé ẹ̀kẹrin nínú àwọn tí ó kórìíra mi..." Eksodu 20:3–5 (BYO). "Ṣadraki, Meṣaki àti Abednego dá ọba lóhùn wí pé, "Nebukadnessari, kì í ṣe fún wa láti gba ara wa sílẹ̀ níwájú u rẹ nítorí ọ̀rọ̀ yìí. Bí ẹyin bá jù wá sínú iná ìléru, Ọlọ́run tí àwa ń sìn lágbára láti gbà wá kúrò nínú rẹ̀, yóò sì gbà wá lọ́wọ́ ọ rẹ, ìwọ ọba. Ṣùgbọ́n tí kò bá rí bẹ́ẹ̀, a fẹ́ kí ìwọ ọba mọ̀ dájú wí pé àwa kò ní sin òrìṣà rẹ bẹ́ẹ̀ ni a kò ní fi orí balẹ̀ fún ère wúrà tí ìwọ gbé kalẹ̀."" Danịẹli 3:16–18 (BYO). "Ni ọjọ́ àfiyèsí kan, Herodu sì wà nínú aṣọ ìgúnwà rẹ̀, ni orí ìtẹ́ rẹ̀, ó sì ń bá àwọn àjọ ènìyàn sọ̀rọ̀ ní gbangba. Àwọn ènìyàn sì hó wí pé, "Ohùn ọlọ́run ni èyí, kì í sì í ṣe ti ènìyàn!" Lójúkan náà, nítorí ti Herodu kò fi ògo fún Ọlọ́run, angẹli Olúwa lù ú, ó sì kú, ìdin sì jẹ ẹ́." Ìṣe àwọn Aposteli 12:21–23 (BYO). "Wọ́n sì foríbalẹ̀ fún dragoni náà, nítorí tí o fún ẹranko náà ní àṣẹ, wọn sì foríbalẹ̀ fún ẹranko náà, wí pé, "Ta ni o dàbí ẹranko yìí? Ta ni ó sì lè bá a jagun?"" Ìfihàn 13:4 (BYO). "A sì fi fún un, láti fi ẹ̀mí fún àwòrán ẹranko náà kí ó máa sọ̀rọ̀ kí ó sì mu kí a pa gbogbo àwọn tí kò foríbalẹ̀ fún àwòrán ẹranko náà." Ìfihàn 13:15 (BYO). "Nítorí náà, ẹyin olùfẹ́ ọ̀wọ́n, ẹ sá fún ìbọ̀rìṣà." 1 Kọrinti 10:14 (BYO). "Ẹyin ọmọ mi, ẹ pa ara yín mọ́ kúrò nínú

òrìṣà." 1 Johanu 5:21 (BYO). "Wọ́n sì dáhùn pé, "Ti Kesari ni." "Nígbà náà ni ó wí fún wọn pé," "Ẹ fi èyí tí í ṣe ti Kesari fún Kesari, ẹ sì fi èyí ti ṣe ti Ọlọ́run fún Ọlọ́run."" Matiu 22:21 (BYO). "Ìpalára wo ni ó wà nínú wíwí pé, Olúwa Kesari, àti nínú rírú ẹbọ..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) *Ikú Ajẹ́rìíkú Polycarp*, orí 8, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Fi oríire Kesari búra; ronúpìwàdà, kí o sì wí pé, Ẹ kó Àwọn Aláìgbàgbọ́ Ọlọ́run lọ." ... "Ọdún mẹ́rìndínláàádọ́rùn-ún ni mo ti ń sìn ín, kò sì ṣe mí ní ibi kankan rí..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) *Ikú Ajẹ́rìíkú Polycarp*, orí 9, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Àkọsílẹ̀ Gómìnà Romu Kan (Orísun Àtijọ́ Tí Kì Í Ṣe ti Kristiani)

"Àwọn tí ó sẹ́ pé àwọn kì í ṣe Kristiani tàbí pé àwọn kò jẹ́ Kristiani rí, nígbà tí wọ́n ké pe àwọn ọlọ́run ní òrọ̀ tí mo sọ fún wọn, tí wọ́n gbàdúrà pẹ̀lú tùràrí àti wáìnì sí ère rẹ, èyí tí mo ti pàṣẹ pé kí a gbé wá fún ète yìí pẹ̀lú àwọn ère àwọn ọlọ́run, tí wọ́n sì tún fi Kristi bú—kò sí ọ̀kan nínú àwọn nǹkan wọ̀nyí tí a lè fi agbára mú àwọn tí ó jẹ́ Kristiani nítòótọ́ láti ṣe, gẹ́gẹ́ bí a ti ń wí..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti James J. O'Donnell) Pliny Kékeré, *Àwọn Lẹ́tà* 10.96, sí Olú-ọba Trajan (ní nǹkan bí ọdún 112 Léyìn Kristi), ìtúmọ̀ Gẹ̀ẹ́sì gẹ́gẹ́ bí James J. O'Donnell ti tẹ̀ ẹ́ jáde, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (ojú ìwé náà kò dárúkọ olùtúmọ̀).

12

"Ẹnikẹ́ni tí ó bá ta ẹ̀jẹ̀ ènìyàn sílẹ̀, láti ọwọ́ ènìyàn ni a ó gbà ta ẹ̀jẹ̀ rẹ̀ sílẹ̀. Nítorí ní àwòrán Ọlọ́run ni Ọlọ́run dá ènìyàn." Gẹnẹsisi 9:6 (BYO). "Ìwọ kò gbọdọ̀ pànìyàn." Eksodu 20:13 (BYO). "Àwọn ohun mẹ́fà wà tí Olúwa kórìíra, ohun méje ní ó jẹ́ ìríra sí i, Ojú ìgbéraga, ahọ́n tó ń parọ́ ọwọ́ tí ń ta ẹ̀jẹ̀ aláìṣẹ̀ sílẹ̀..." Òwe 6:16–17 (BYO). "Wọ́n fi àwọn ọmọkùnrin wọn rú ẹbọ àti àwọn ọmọbìnrin fún òrìṣà. Wọ́n ta ẹ̀jẹ̀ aláìṣẹ̀ sílẹ̀, ẹ̀jẹ̀ àwọn ọmọkùnrin àti àwọn ọmọbìnrin wọ. Wọ́n fi wọ́n rú ẹbọ sí ère Kenaani, ilẹ̀ náà sì di àìmọ́ fún ẹ̀jẹ̀." Saamu 106:37–38 (BYO). "Nítorí wọ́n ti gbàgbé mi, wọ́n sì ti sọ ibí di ilé fún òrìṣà àjèjì; wọ́n ti sun ẹbọ nínú rẹ̀ fún òrìṣà tí àwọn baba wọn tàbí tí ọba Juda kò mọ̀ rí, wọ́n ti fi ẹ̀jẹ̀ aláìṣẹ̀ kún ilẹ̀ yìí. Wọ́n ti kọ́ ibi gíga fún Baali láti sun ọmọkùnrin wọn gẹ́gẹ́ bí ohun ẹbọ sísun sí Baali—èyí tí èmi kò pàṣẹ láti ṣe, tí èmi kò sì sọ, tàbí tí kò sì ru sókè láti inú ọkàn mi..." Jeremiah 19:4–5 (BYO). "Nítorí ìwọ ni ó dá ọkàn mi; ìwọ ni ó bò mí mọ́lẹ̀ nínú ìyá mi. Èmi yóò yìn ọ, nítorí tẹ̀rù tẹ̀rù àti tìyanu tìyanu ní a dá mi; ìyanu ní iṣẹ́ rẹ; èyí nì ni ọkàn mi sì mọ̀ dájúdájú. Ẹ̀dá ara mi kò pamọ́ kúrò lọ́dọ̀ rẹ, nígbà tí a dá mi ní ìkọ̀kọ̀. Tí a sì ń ṣiṣẹ́ ní àràbarà ní ìhà ìsàlẹ̀ ilẹ̀ ayé, ojú rẹ ti rí ohun ara mi nígbà tí a kò tí ì ṣe mí pé, àti nínú ìwé rẹ ni a ti kọ ọ̀kọ̀ọ̀kan wọn sí, ní ọjọ́ tí a dá wọn, nígbà tí wọn kò tilẹ̀ tí ì sí." Saamu 139:13–16 (BYO). "Kí ó tó di pé mo dá ọ láti inú ni mo ti mọ ọ́n, kí ó sì tó di pé a bí ọ ni mo ti yà ọ́ sọ́tọ̀. Mo yàn ọ́ gẹ́gẹ́ bí wòlíì fún àwọn orílẹ̀-èdè." Jeremiah 1:5 (BYO). "...ìwọ kò gbọdọ̀ fi ìṣẹ́yún pa ọmọ, bẹ́ẹ̀ ni ìwọ kò gbọdọ̀ pa èyí tí a bí..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 7) *Didache*, orí 2, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Wọ́n ń gbéyàwó, gẹ́gẹ́ bí gbogbo [àwọn mìíràn] ti ń ṣe; wọ́n ń bímọ; ṣùgbọ́n wọn kì í pa àwọn ọmọ wọn run." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) *Ìwé sí Diognetus*, orí 5, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). "Àti nígbà tí àwa bá wí pé àwọn obìnrin tí ń lo oògùn láti ṣẹ́yún ń pànìyàn, àti pé wọn yóò jíhìn fún Ọlọ́run nípa ìṣẹ́yún náà, lórí ìlànà wo ni àwa ìbá fi pànìyàn?" (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 2) Athenagoras ti Ateni, *Ẹ̀bẹ̀ fún Àwọn Kristiani*, orí 35, ìtúmọ̀ B. P. Pratten,

nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

13

"Nígbà tí inú wọn dùn gidigidi tí wọ́n ń yọ ayọ̀ ńlá, wọ́n pariwo pé, ẹ mú Samsoni wá kí ó wá dá wa lára yá. Wọ́n sì pe Samsoni jáde láti ọgbà ẹ̀wọ̀n náà, òun sì ń ṣeré fún wọn. Nígbà tí wọ́n mú un dúró láàrín àwọn òpó." Onidajọ 16:25 (BYO). "Nítorí mo rò pé Ọlọ́run ń fi àwa aposteli hàn ní ìkẹyìn bí ẹni tí a dá lẹ́bi ikú bí àwọn, nítorí tí a fi wá ṣe ìran wò fún àwọn ènìyàn àti àwọn angẹli àti gbogbo ayé." 1 Kọrinti 4:9 (BYO). "Ṣùgbọ́n ẹ rántí ọjọ́ ìṣáájú nínú èyí tí, nígbà tí a ti sí yin lójú, ẹ fi ara da wàhálà ńlá ti ìjìyà; lápákan, nígbà tí a sọ yín di ìran wíwò nípa ẹ̀gàn àti ìpọ́njú; àti lápákan, nígbà tí ẹ̀yin di ẹgbẹ́ àwọn tí a ṣe bẹ́ẹ̀ si." Heberu 10:32–33 (BYO). "Honorius, ẹni tí ó jogún ilẹ̀ ọba Yúróòpù, fi òpin sí ìjà àwọn gladiator tí a ti ń ṣe ní Romu fún ìgbà pípẹ́. Ohun tí ó mú kí ó ṣe bẹ́ẹ̀ wá láti inú ìṣẹ̀lẹ̀ yìí. Ọkùnrin kan tí orúkọ rẹ̀ ń jẹ́ Telemachus ti gba ìgbésí ayé ìkóra-ẹni-níjàánu. Ó ti gbéra láti Ìlà Oòrùn, nítorí ìdí èyí ni ó sì ṣe wá sí Romu. Níbẹ̀, nígbà tí a ń ṣe ìran ìríra náà, òun fúnra rẹ̀ lọ sínú pápá ìṣeré, ó sì sọ̀kalẹ̀ sínú ààyè ìjà, ó gbìyànjú láti dá àwọn ọkùnrin tí ń fi ohun ìjà wọn kọlu ara wọn dúró. Inú bí àwọn tí ń wo ìpànìyàn náà, àti pé, bí ìbínú wèrè ti ẹ̀mí èṣù tí ó ní inú dídùn sí àwọn iṣẹ́ ẹ̀jẹ̀ wọ̀nyẹn ti ru wọ́n sókè, wọ́n sọ olùlàjà náà ní òkúta pa. Nígbà tí wọ́n sọ fún olú-ọba àgbàyanu náà nípa èyí, ó ka Telemachus mọ́ ẹgbẹ́ àwọn ajẹ́rìíkú tí ó ṣẹ́gun, ó sì fi òpin sí ìran àìwà-bí-Ọlọ́run náà." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 3) Theodoret, *Ìtàn Ìjọ* 5.26, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 3, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1892). "Nítorí, ní kété tí ó rí ẹ̀jẹ̀ yẹn, ó mu irú ìwà ẹhànnà kan pẹ̀lú rẹ̀; kò sì yí ojú padà, ṣùgbọ́n ó tẹ ojú mọ́ ọn, ó ń mu wèrè láìmọ̀, inú rẹ̀ sì dùn sí ìdíje ẹ̀ṣẹ̀ náà, ó sì mu yó fún eré ẹ̀jẹ̀ náà." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF1 1) Augustine, *Ìjẹ́wọ́* 6.8.13, ìtúmọ̀ J. G. Pilkington, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kìíní, ìdìpọ̀ 1, olóòtú Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Ṣùgbọ́n àwa, ní kíkà á sí pé láti rí i kí a pa ènìyàn kan fẹ́rẹ̀ẹ́ jẹ́ ohun kan náà pẹ̀lú pípa á, ti kọ irú ìran bẹ́ẹ̀ sílẹ̀." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 2) Athenagoras ti Ateni, *Ẹ̀bẹ̀ fún Àwọn Kristiani*, orí 35, ìtúmọ̀ B. P. Pratten, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

14

"Èyí ni ohun tí Olúwa wí: "Nítorí ẹ̀ṣẹ̀ mẹ́ta Israẹli àní fún mẹ́rin, Èmi kò ní yí ìpinnu ìjìyà mi padà. Wọ́n ta olódodo fún fàdákà àti alâìní fún bàtà ẹsẹ̀ méjèèjì. Wọ́n fi ẹsẹ̀ tẹ orí àwọn tálákà mọ́lẹ̀, bí wọn ti ń tẹ erùpẹ̀ ilẹ̀ tí wọ́n ko sì ṣe òtítọ́ si àwọn tí a ni lára. Baba àti ọmọ ń wọlé tọ wúńdíá kan náà, láti ba orúkọ mímọ́ mi jẹ..." Amosi 2:6–7 (BYO). "Ìwọ ń tẹ tálákà mọ́lẹ̀ o ń fi ipá gba ọkà lọ́wọ́ wọn. Nítorí náà, ìwọ ti fi òkúta tí a gbẹ́ kọ́lé ṣùgbọ́n ẹ kò sì ní gbé inú wọn, Nítòótọ́ ìwọ ti gbin ọgbà àjàrà tí ó lẹ́wà. Ìwọ kò ní mu wáìnì inú wọn. Nítorí mo mọ iye àìṣedéédéé rẹ mo sì mọ bí ẹ̀ṣẹ̀ rẹ tí tóbi tó. Ìwọ ni olódodo lára, ìwọ sì ń gba àbẹ̀tẹ́lẹ̀ o sì ń fi òtítọ́ du tálákà ní ilé ejọ́." Amosi 5:11–12 (BYO). "Ẹni tí ó fi ìyà jẹ alâìní ń fi ìkórìíra hàn ṣùgbọ́n ẹnikẹ́ni tí ó ṣoore fún alâìní bu ọlá fún Ọlọ́run." Òwe 14:31 (BYO). "Má ṣe ja tálákà ní olè, nítorí tí ó jẹ́ tálákà: bẹ́ẹ̀ ni kí o má sì ṣe ni olùpọ́njú lára ní ibodè, nítorí Olúwa yóò gbèjà wọn, yóò sì gba ọkàn àwọn tí ń gba tiwọn náà." Òwe 22:22–23 (BYO). "Olúwa dojú ejọ́ kọ àwọn àgbàgbà àti àwọn olórí àwọn ènìyàn rẹ̀. "Ẹ̀yin ni ẹ ti run ọgbà àjàrà mi, ogún àwọn tálákà ń bẹ nínú ilé yín. Kín ni èrò yín láti máa run àwọn ènìyàn mi túútúú tí ẹ sì fojú àwọn tálákà ni gbolẹ̀?" ni Olúwa wí, Olúwa àwọn ọmọ-ogun." Isaiah 3:14–15 (BYO). "Ẹ wá nísinsin yìí, ẹ̀yin ọlọ́rọ̀, ẹ máa sọkún kí ẹ sì máa pohùnréré

ẹkún nítorí òsì tí ó ń bọ wá ta yín. Ọrọ yín díbàjẹ́, kòkòrò sì ti jẹ aṣọ yín. Wúrà òun fàdákà yín díbàjẹ́; ìbàjẹ́ wọn ni yóò sì ṣe ẹlẹ́rìí sí yín, tí yóò sì jẹ ẹran-ara yín bí iná. Ẹ̀yin tí kó ìṣúra jọ de ọjọ́ ìkẹyìn. Kíyèsi i, ọ̀yà àwọn alágbàṣe tí wọ́n ti ṣe ìkórè oko yín, èyí tí ẹ kò san, ń ké rara; àti igbe àwọn tí ó ṣe ìkórè sì ti wọ inú etí Olúwa àwọn ọmọ-ogun." Jakọbu 5:1–4 (BYO). "Ṣùgbọ́n àwọn tí ń fẹ́ di ọlọ́rọ̀ a máa bọ́ sínú ìdánwò àti ìdẹ̀kùn, àti sínú òmùgọ̀ ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ púpọ̀ tí í pa ni lára, irú èyí tí ó máa ń ri ènìyàn sínú ìparun àti ègbé. Nítorí ìfẹ́ owó ni gbòǹgbò ohun búburú gbogbo; èyí tí àwọn mìíràn ń lépa tí a sì mú wọn ṣìnà kúrò nínú ìgbàgbọ́, wọ́n sì fi ọ̀pọ̀ ìbànújẹ́ gún ara wọn lọ́kọ̀." 1 Timotiu 6:9–10 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

"Ìwọ kò gbọdọ̀ yí ẹ̀yìn padà sí ẹni tí ó wà nínú àìní, ṣùgbọ́n ìwọ yóò máa ṣe àjọpín ohun gbogbo pẹ̀lú arákùnrin rẹ..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 7) *Didache*, orí 4, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Dípò ilẹ̀, nítorí náà, ẹ ra àwọn ọkàn tí a ń pọ́n lójú, gẹ́gẹ́ bí agbára olúkúlùkù ti tó, kí ẹ sì máa bẹ àwọn opó àti àwọn ọmọ aláìníbaba wò, kí ẹ má sì ṣe fojú fò wọ́n; kí ẹ sì ná ọrọ̀ yín àti gbogbo ohun ìpèsè yín, tí ẹ gbà lọ́wọ́ Olúwa, sórí irú ilẹ̀ àti ilé bẹ́ẹ̀. Nítorí ìdí èyí ni Ọ̀gá fi sọ yín di ọlọ́rọ̀, kí ẹ lè ṣe iṣẹ́ ìsìn wọ̀nyí fún un..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 2) *Olùṣọ́-àgùntàn Hermas*, Àkàwé 1, ìtúmọ̀ F. Crombie, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 2 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

Àwọn Ìwé Póòpù

"Láti fi owó iṣẹ́ tí ó tọ́ sí ẹnikẹ́ni dù ú jẹ́ ẹ̀ṣẹ̀ ńlá tí ń ké pe ìbínú ẹ̀san Ọ̀run." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) Póòpù Leo XIII, *Rerum Novarum*, lẹ́tà àyíká nípa olú-owó àti iṣẹ́, 15 Oṣù Ẹ̀bibi 1891, apá 20 (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana), vatican.va. Nínú apá kan náà, lẹ́tà àyíká náà dá ìgbìyànjú èyíkéyìí lẹ́bi "láti fi ìfúnpá lé àwọn aláìní àti àwọn òtòṣì nítorí èrè," ó sì sọ pé "láti kó èrè ẹni jọ láti inú àìní ẹlòmíràn" "ni gbogbo òfin, ti ènìyàn àti ti Ọlọ́run, dá lẹ́bi." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) Ibid.

15

"Ẹnikẹ́ni ti ó bá jí ènìyàn gbé, tí ó sì tà á tàbí tí ó fi pamọ́, pípa ni a ó pa á." Eksodu 21:16 (BYO). "Bí a bá mú ọkùnrin kan tí ó jí ọkan nínú arákùnrin rẹ̀ ní Israẹli gbé àti tí ó jí ọkan nínú ẹrú tàbí kí ó tà á, ẹni tí ó jí ènìyàn gbé ní láti kú. Ẹ ní láti wẹ búburú kúrò láàrín yín." Deuteronomi 24:7 (BYO). "Bí a ti mọ̀ pé, a kò ṣe òfin fún olódodo, bí kò ṣe fún àwọn aláìwà-bí-Ọlọ́run àti àwọn ẹlẹ́ṣẹ̀, fún àwọn aláìmọ́ àti àwọn ẹlẹ́gàn, fún àwọn tí ń pa baba àti àwọn tí ń pa ìyá wọn àti àwọn apànìyàn, fún àwọn àgbèrè, fún àwọn aláyídà, fún àwọn onísòwò-ẹrú, fún àwọn èké, fún àwọn abúra èké, àti bí ohun mìíràn bá wà tí ó lòdì sí ẹ̀kọ́ tí ó yè kooro..." 1 Timotiu 1:9–10 (BYO). "Àwọn onísòwò ayé sì ń sọkún, wọn sì ń ṣọ̀fọ̀ lórí rẹ̀, nítorí pé ẹnikẹ́ni kò rà ọjà wọn mọ́. Ọjà wúrà, àti ti fàdákà, àti ti òkúta iyebíye, àti ti perli, àti ti aṣọ ọ̀gbọ̀ wíwẹ́, àti tí elése àlùkò, àti ti ṣẹ́dà, àti ti òdòdó, àti ti gbogbo igi olóòórùn dídùn, àti ti olúkúlùkù ohun èlò tí a fi igi iyebíye ṣe, àti ti idẹ, àti ti irin, àti ti òkúta mabu. Àti ti Kinamoni, àti ti onírúurú ohun olóòórùn dídùn, àti ti ohun ìkunra, àti tí tùràrí, àti ti ọtí wáìnì, àti ti òróró, àti ti ìyẹ̀fun dáradára, àti ti alikama, àti ti ẹran ńlá, àti ti àgùntàn, àti ti ẹṣin, àti ti kẹ̀kẹ́, àti ti ẹrú, àti ti ọkàn ènìyàn." Ìfihàn 18:11–13 (BYO). "Kò le sí Júù tàbí Giriki, ẹrú tàbí òmìnira, ọkùnrin tàbí obìnrin nítorí pé ọkan ni nínú Kristi Jesu." Galatia 3:28 (BYO). "Kì í wá ṣe bí ẹrú mọ́, ṣùgbọ́n bí ẹni ti ó sàn ju ẹrú lọ, gẹ́gẹ́ bí arákùnrin. Ó ṣọ̀wọ́n fún mi jọjọ, ṣùgbọ́n

ó ṣòwọ́n fún ọ jù nípa ti ara àti gẹ́gẹ́ bí arákùnrin nínú Olúwa." Filemoni 1:16 (BYO). "'Mo ra àwọn ẹrú ọkùnrin àti àwọn ẹrú obìnrin.' Ìwọ ń dá àwọn ẹ̀dá ènìyàn lẹ́bi sí oko ẹrú, àwọn tí ìṣẹ̀dá wọn jẹ́ òmìnira tí ó sì ní òmìnira ìfẹ́-inú. ... Obol mélòó ni ìwọ fi díye lé àwòrán Ọlọ́run?" (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti Andrew Maguire) Gregory ti Nyssa, *Àwọn Ìwàásù Lórí Oniwaasu* 4, ìtúmọ̀ Andrew Maguire, Early Church Texts (earlychurchtexts.com).

16

"Má ṣe jẹ́ kí a rí ẹnikẹ́ni láàrín yín tí ó fi ọmọ rẹ̀ ọkùnrin tàbí ọmọ rẹ̀ obìnrin la iná já (fi ọmọ rẹ rú ẹbọ) kí ẹnikẹ́ni má ṣe lọ fọ àfòṣẹ́, tàbí ṣẹ́ oṣó, tàbí túmọ̀ àwọn àmì nǹkan tí ń bọ̀, tàbí àjẹ́, tàbí afògèdè, tàbí jẹ́ a bá iwin gbìmọ̀ tàbí oṣó tàbí abókùúsòrò. Ẹnikẹ́ni tó bá ṣe nǹkan wọ̀nyí jẹ́ ìríra sí Olúwa, àti nítorí àwọn ìwà ìríra wọ̀nyí ni Olúwa Ọlọ́run rẹ yóò fi lé àwọn orílẹ̀-èdè wọ̀nyí jáde kúrò níwájú rẹ." Deuteronomi 18:10–12 (BYO). " 'Ẹ má ṣe tọ abókùúsòrò tàbí àwọn àjẹ́ lọ, ẹ kò gbọdọ̀ tọ̀ wọ́n lẹ́yìn láti jẹ́ kí wọ́n sọ yín di aláìmọ́. Èmi ni Olúwa Ọlọ́run yín." Lefitiku 19:31 (BYO). "Nígbà tí àwọn ènìyàn bá sọ fún un yín pé kí ẹ lọ sí òdò àwọn abókùúsòrò àti àwọn oṣó, ti máa ń kún tí wọ́n sì ń sòrò kẹ́lẹ́kẹ́lẹ́, ǹjẹ́ kò ha yẹ kí àwọn ènìyàn béèrè lọ́wọ́ Ọlọ́run wọn bí? Èéṣe tí ẹ fi ń bá òkú sòrò ní orúkọ alààyè?" Isaiah 8:19 (BYO). "Nítorí pé ìṣòtẹ̀ dàbí ẹ̀ṣẹ̀ àfòṣẹ́, àti ìgbéraga bí ẹ̀ṣẹ̀ ìbòrìṣà. Nítorí tí ìwọ ti kọ òrọ̀ Olúwa, Òun sì ti kọ ọ́ ní ọba." 1 Samuẹli 15:23 (BYO). "Ọ̀pọ̀lọpọ̀ nínú àwọn tí ń ṣe alálúpàyídà ni ó kó ìwé wọn jọ, wọ́n dáná sun wọ́n lójú gbogbo ènìyàn. Wọ́n sì ṣírò iye wọn, wọ́n sì rí i, ó jẹ́ ẹgbàá mẹ́ẹ́ẹ́dọ́gbọ̀n (50,000) ìwọ̀n fàdákà." Ìṣe àwọn Aposteli 19:19 (BYO). "Ǹjẹ́ àwọn iṣẹ́ tí ara farahàn, tí í ṣe wọ̀nyí; panṣágà, àgbèrè, ìwà èérí, wọ̀bìà, Ìbọ̀rìṣà, oṣó, ìkórìíra, ìjà, ìlara, ìbínú, ìmọ-tara-ẹni nìkan, ìyapa, ẹ̀kọ́ òdì. Àrankàn, ìpànìyàn, ìmutípara, ìréde òru, àti irú ìwọ̀nyí; àwọn ohun tí mo ń wí fún yín tẹ́lẹ̀, gẹ́gẹ́ bí mo ti wí fún yín tẹ́lẹ̀ rí pé, àwọn tí ń ṣe nǹkan báwọ̀nyí kì yóò jogún ìjọba Ọlọ́run." Galatia 5:19–21 (BYO). "Ṣùgbọ́n àwọn ojo, àti aláìgbàgbọ́, àti ẹni ìríra, àti apànìyàn, àti àgbèrè, àti oṣó, àti abọ̀rìṣà, àti àwọn èké gbogbo, ni yóò ni ipa tiwọn nínú adágún tí ń fi iná àti sulfuru jó: èyí tí i ṣe ikú kejì." Ìfihàn 21:8 (BYO). "Ọmọ mi, má ṣe jẹ́ awòye àmì, nítorí ó ń ṣamọ̀nà sí ìbọ̀rìṣà; bẹ́ẹ̀ ni má ṣe jẹ́ afògèdè, tàbí awòràwọ̀..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 7) *Didache*, orí 3, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 7 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Àwọn tí ó jẹ́ ti oyè àlùfáà, tàbí ti àwọn òjíṣẹ́ ìjọ, kò gbọdọ̀ jẹ́ oṣó, afògèdè, onímọ̀ ìṣirò, tàbí awòràwọ̀; bẹ́ẹ̀ ni wọn kò gbọdọ̀ ṣe ohun tí a ń pè ní ońdè, tí ó jẹ́ ẹ̀wọ̀n fún ọkàn ara wọn. Àwọn tí ó bá sì ń wọ irú wọn, a pàṣẹ pé kí a lé wọn jáde kúrò nínú Ìjọ." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 14) Ìgbìmọ̀ Laodikea, òfin 36, ìtúmọ̀ Henry R. Percival, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 14, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900).

Ìwé Ẹ̀kọ́ Ìgbàgbọ́

"Gbogbo onírúurú àfòṣẹ́ ni a gbọ́dọ̀ kọ̀ sílẹ̀: líló sọ́dọ̀ Satani tàbí àwọn ẹ̀mí èṣù, pípe òkú dìde tàbí àwọn ìṣe mìíràn tí a fi èké rò pé wọ́n ń 'ṣí' ọjọ́ iwájú 'payá'. Wíwo ìràwọ̀ ìbí, ìwòràwọ̀, wíwo àtẹ́lẹwọ́, títúmọ̀ àwọn àmì àti ìbò, àwọn ìṣẹ̀lẹ̀ rírí ohun tí ó pamọ́, àti líló sọ́dọ̀ àwọn tí ń sọ pé àwọn ń bá òkú sòrò, gbogbo wọn ló fi ìfẹ́ fún agbára lórí àkókò, lórí ìtàn, àti, ní ìparí rẹ̀, lórí àwọn ẹ̀dá ènìyàn mìíràn pamọ́, àti ìfẹ́ láti wá ojúrere àwọn agbára tí ó fara sin. Wọ́n tako ọlá, ọ̀wọ̀, àti ìbẹ̀rù onífẹ̀ẹ́ tí a jẹ Ọlọ́run nìkan." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú òrọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) *Ìwé Ẹ̀kọ́ Ìgbàgbọ́ ti Ìjọ Kátólíkì*, ẹ̀dà kejì (Vatican City: Libreria Editrice Vaticana, 1997), ìpínrọ̀ 2116.

17

“Nígbà náà ni òrọ̀ Olúwa sì tọ Elijah ará Tiṣibi wá wí pé, “Sọ̀kalẹ̀ lọ láti lọ pàdé Ahabu ọba Israẹli, tí ó wà ní Samaria. Ó wà ní ọgbà àjàrà Naboti báyìí, níbi tí ó sọ̀kalẹ̀ lọ láti jogún rẹ̀. Sọ fún un pé, ‘Báyìí ni Olúwa wí: Ǹjẹ́ ìwọ kò ti pa ènìyàn, o sì ti fi agbára gba ogún rẹ̀?’ Nígbà náà ni kí o wí fún un pé, ‘Báyìí ni Olúwa wí: Níbi tí ajá gbé lá èjè Naboti, ni àwọn ajá yóò lá èjè rẹ, àní tìrẹ!’ ”” 1 Ọba 21:17–19 (BYO). “Àwọn ọmọ-aládé àárín rẹ̀ dàbí ìkookò ti ń ṣọdẹ, láti tàjẹ̀ sílẹ̀, láti pa ọkàn run, láti jèrè àìṣòótọ́.” Esekiẹli 22:27 (BYO). “Nígbà náà, ni mo wí pé, “Ẹ gbọ́, èyin olórí Jakọbu, èyin alákòóso ilé Israẹli. Ǹjẹ́ èyin kò ha ni í gba òdodo bí. Ẹ̀yin tí ó kórìíra ìre, tí ẹ sì fẹ́ràn ibi; èyin tí ẹ fa awọ ẹran-ara àwọn ènìyàn mi ya kúrò lára wọn àti ẹran-ara wọn kúrò ní egungun wọn; àwọn tí ó jẹ ẹran-ara àwọn ènìyàn mi, wọn sì bọ́ awọ ara wọn kúrò lára wọn. Wọ́n sì fọ́ egungun wọn sí wẹ́wẹ́; wọn sì gé e sí wẹ́wẹ́ bí ẹran inú ìkòkò, bí ẹran inú agbada?”” Mika 3:1–3 (BYO). “Àwọn ọba ayé péjọpọ̀ àti àwọn ìjòyè gbìmọ̀ pọ̀ sí Olúwa àti sí ẹni àmì òróró rẹ̀. Wọ́n sọ pé, “Ẹ jẹ́ kí a fa ẹ̀wọ̀n wọn já, kí a sì ju ṣẹ́kẹ́ṣẹkẹ̀ wọn nù.” Ẹni tí ó gúnwà lórí ìtẹ́ lọ́run rẹ́rìn-ín; Olúwa fi wọ́n rẹ́rìn-ín ẹlẹ́yà.” Saamu 2:2–4 (BYO). “Nígbà tí a bá mú ìdájọ́ òdodo kúrò, nígbà náà, kí ni àwọn ilẹ̀ ọba bí kò ṣe ìdigunjalè ńlá?” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF1 2) Augustine, *Ìlú Ọlọ́run* 4.4, ìtúmọ̀ Marcus Dods, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kìíní, ìdìpọ̀ 2, olóòtú Philip Schaff (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1887). “Èmi kò láyà láti rú ẹbọ náà bí ìwọ bá pète láti wà níbẹ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 10) Ambrose ti Milan, Lẹ́tà 51.13, sí Olú-ọba Theodosius, ìtúmọ̀ H. de Romestin, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 10, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

18

“Nígbà tí Simoni rí i pé nípa gbígbé ọwọ́ lé ni ni a ń ti ọwọ́ àwọn aposteli fi Ẹ̀mí Mímọ́ fún ni, ó fi owó lọ wọ́n, ó wí pé, “Ẹ fún èmi náà ni àṣẹ yìí pẹ̀lú, kí ẹnikẹ́ni tí èmi bá gbé ọwọ́ lé lè gba Ẹ̀mí Mímọ́.” Ṣùgbọ́n Peteru dá a lóhùn wí pé, “Kí owó rẹ ṣègbé pẹ̀lú rẹ, nítorí tí ìwọ rò láti fi owó ra ẹ̀bùn Ọlọ́run! Ìwọ kò ni ipa tàbí ìpín nínú ọ̀ràn yìí, nítorí ọkàn rẹ kò ṣe déédé níwájú Ọlọ́run.” Ìṣe àwọn Aposteli 8:18–21 (BYO). “Ọmọ ènìyàn, fi àsọtẹ́lẹ̀ tako Olùṣọ́-àgùntàn Israẹli; sọtẹ́lẹ̀ fún wọn pé: ‘Èyí yìí ni Olúwa Olódùmarè wí: Ègbé ni fún olùṣọ́-àgùntàn Israẹli tí ó ń tọ́jú ara wọn nìkan! Ṣé ó dára kí olùṣọ́-àgùntàn ṣalâi tọ́jú agbo ẹran? Ìwọ jẹ wàrà. O sì wọ aṣọ olówùú sí ara rẹ, o sì ń pa ẹran tí ó wù ọ́, ṣùgbọ́n ìwọ kò tọ́jú agbo ẹran. Ìwọ kò ì tí ì mú aláìlágbára lára le tàbí wo aláìsàn sàn tàbí di ọgbẹ́ fún ẹni tí o fi ara pa. Ìwọ kò í tí ì mú aṣáko padà tàbí wá ẹni tí ó nù. Ìwọ ṣe àkóso wọn ní ọ̀nà lílé pẹ̀lú ìwà òǹrorò.” Esekiẹli 34:2–4 (BYO). “Àwọn olórí rẹ̀ ń ṣe ìdájọ́ nítorí àbẹ̀tẹ́lẹ̀, àwọn àlùfáà rẹ̀ sì ń kọ́ni nítorí owó ọ̀yà àwọn wòlîì rẹ̀ pẹ̀lú sì ń sọtẹ́lẹ̀ nítorí owó. Síbẹ̀, wọn gbẹ́kẹ̀lé Olúwa, wọ́n sì wí pé, “Nítòótọ́, Olúwa wà pẹ̀lú wa! Ibi kan kì yóò bá wa.”” Mika 3:11 (BYO). “Ẹ máa tọ́jú agbo Ọlọ́run tí ń bẹ láàrín yín, ẹ máa bojútó o, kì í ṣe àfipáṣe, bí kò ṣe tìfẹ́tìfẹ́; kó má sì jẹ́ fún èrè ìjẹkújẹ, bí kò ṣe pẹ̀lú ìpinnu tí ó múra tan. Bẹ́ẹ̀ ni kì í ṣe bí ẹni tí ń lo agbára lórí ìjọ, ṣùgbọ́n kí ẹ ṣe ara yín ní àpẹẹrẹ fún agbo.” 1 Peteru 5:2–3 (BYO). “Alábojútó jẹ́ ẹni tí a gbé iṣẹ́ Ọlọ́run lé lọ́wọ́, nítorí náà, kò gbọdọ̀ ní àbùkù kankan tàbí agbéraga, onírẹ̀lẹ̀, kò gbọdọ̀ jẹ́ ọ̀mùtí tàbí alágídí tàbí olójúkòkòrò...” Titu 1:7 (BYO). “Jesu sì wọ inú tẹmpili, Ó sì lé àwọn ti ń tà àti àwọn tí ń rà níbẹ̀ jáde. Ó yí tábìlì àwọn onípàṣípàrọ̀ owó dànù, àti tábìlì àwọn tí ó ń ta ẹyẹlé. Ó wí fún wọn pé, “A sá à ti kọ ọ́ pé, ‘Ilé àdúrà ni a ó máa pe ilé mi,’ ṣùgbọ́n ẹ̀yin ti sọ ọ́ di ibùdó àwọn ọlọ́ṣà.”” Matiu 21:12–13 (BYO). “Níwọ̀n bí ọ̀pọ̀ àwọn tí a kọ orúkọ wọn mọ́ àwọn òjíṣẹ́ ìjọ, tí ń tẹ̀lé ojúkòkòrò àti ìfẹ́kúfẹ̀ẹ́ èrè, ti gbàgbé Ìwé Mímọ́ ti Ọlọ́run, tí ó wí pé, ‘tí ó ń yá ni lówó láìsí èlé’, tí wọn sì ń béèrè ìdá ọgọ́rùn-ún owó náà [gẹ́gẹ́ bí èlé oṣooṣù] nígbà tí wọn bá yá ni lówó, Sínódì mímọ́ àti ńlá náà rò pé ó tọ́ pé bí a bá rí ẹnikẹ́ni lẹ́yìn òfin yìí tí ó ń gba èlé, yálà ó ṣe é nípa ìdúnàádúrà ìkọ̀kọ̀ tàbí ní ọ̀nà mìíràn, bí nípa bíbéèrè gbogbo rẹ̀ àti ìdajì, tàbí nípa lílo ète mìíràn èyíkéyìí nítorí èrè àìmọ́, a ó yọ ọ́ kúrò nínú àwọn òjíṣẹ́

ìjọ, a ó sì pa orúkọ rẹ̀ rẹ́ kúrò nínú ìwé àkọsílẹ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti NPNF2 14) Ìgbìmọ̀ Kìíní ti Nicaea (325), òfin 17, ìtúmọ̀ Henry R. Percival, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 14, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1900). “Bí bíṣọ́ọ̀bù kan bá yan ènìyàn sí oyè nítorí owó, tí ó sì ta oore-ọ̀fẹ́ tí a kò lè tà, tí ó sì yan bíṣọ́ọ̀bù kan, chorepiscopus kan, alàgbà kan tàbí díákónì kan tàbí ẹlòmíràn nínú àwọn tí a kà mọ́ àwọn òjíṣẹ́ ìjọ nítorí owó; tàbí tí ó yan alábòójútó ohun ìní, òṣìṣẹ́ òfin tàbí olùṣọ́ nítorí owó, tàbí òjíṣẹ́ ìjọ mìíràn èyíkéyìí rárá nítorí èrè àìmọ́ ti ara rẹ̀; [jẹ́ kí] ẹni tí ó gbìyànjú èyí tí a sì dá lẹ́bi pàdánù ipò ara rẹ̀...” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì) Ìgbìmọ̀ Chalcedon (451), òfin 2, nínú *Decrees of the Ecumenical Councils*, olóòtú Norman P. Tanner, ìdìpọ̀ 1 (London: Sheed & Ward; Washington, DC: Georgetown University Press, 1990), gẹ́gẹ́ bí a ti tún un tẹ̀ ní papalencyclicals.net. (Ọ̀rọ̀ orí ayélujára kà á sí “led him”; a ti tún un ṣe nínú àkámọ́.)

19

“Mo bẹ̀ yín ẹ̀yin ara, ní orúkọ Olúwa wa Jesu Kristi, pé kí gbogbo yín fohùn ṣọ̀kan kí ó máa ṣe sí ìyapa láàrín yín, àti pé kí a lè ṣe yín pé ní inú àti ìmọ̀ kan náà.” 1 Kọrinti 1:10 (BYO). “Kì sì í ṣe kìkì àwọn wọ̀nyí ni mo ń gbàdúrà fún, ṣùgbọ́n fún àwọn pẹ̀lú tí yóò gbà mí gbọ́ nípa ọ̀rọ̀ wọn. Kí gbogbo wọn kí ó lè jẹ́ ọ̀kan; gẹ́gẹ́ bí ìwọ, Baba, ti jẹ́ nínú mi, àti èmi nínú rẹ, kí àwọn pẹ̀lú kí ó lè jẹ́ ọ̀kan nínú wa, kí ayé kí ó lè gbàgbọ́ pé, ìwọ ni ó rán mi.” Johanu 17:20–21 (BYO). “Kí ẹ sì máa làkàkà láti pa ìṣọ̀kan Ẹ̀mí mọ́ ni ìdàpọ̀ àlàáfíà. Ara kan ni ń bẹ, àti Ẹ̀mí kan, àní bí a ti pè yín sínú ìrètí kan nígbà tí a pè yín. Olúwa kan, ìgbàgbọ́ kan àti ìtẹ̀bọmi kan. Ọlọ́run kan àti Baba gbogbo aráyé, ẹni tí ó ṣe olórí ohun gbogbo àti nípá gbogbo àti nínú ohun gbogbo.” Efesu 4:3–6 (BYO). “Nítorí ẹ̀yin jẹ́ ti ara síbẹ̀. Nítorí, níwọ̀n bí owú jíjẹ àti ìjà ṣe wà láàrín ara yín, ẹ̀yin kò ha ṣe ti ayé bí? Ẹ̀yin kò ha ṣe bí ènìyàn lásán bí?” 1 Kọrinti 3:3 (BYO). “Èésé tí ìjà, àti rúkèrúdò, àti ìpínyà, àti ìyapa, àti ogun fi wà láàrín yín? ... Èésé tí àwa fi ń pín àwọn ẹ̀yà ara Kristi níyà tí a sì ń fà wọ́n ya, tí a sì ń gbé ìjà dìde sí ara wa, tí a sì ti dé irú ibi gíga ti wèrè bẹ́ẹ̀ tí a fi gbàgbé pé ‘olúkúlùkù ẹ̀yà ara ọmọnìkejì rẹ̀’?” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Clement ti Romu, *Ìwé Kìíní sí Àwọn Ará Kọrinti*, orí 46, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Kò lè ní Ọlọ́run ní Baba rẹ̀ mọ́, ẹni tí kò ní Ìjọ ní ìyá rẹ̀.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 5) Cyprian ti Carthage, *Nípa Ìṣọ̀kan Ìjọ*, apá 6, ìtúmọ̀ Ernest Wallis, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). “...ẹ̀wù Olúwa Jesu Kristi ni a kò pín rárá, bẹ́ẹ̀ ni a kò gé e, ṣùgbọ́n a gbà á gẹ́gẹ́ bí aṣọ odindi, àwọn tí ó ṣẹ́ gègé lórí ẹ̀wù Kristi sì ní in gẹ́gẹ́ bí ẹ̀wù tí kò bàjẹ́ tí a kò sì pín...” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 5) Cyprian ti Carthage, *Nípa Ìṣọ̀kan Ìjọ*, apá 7, ìtúmọ̀ Ernest Wallis, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

20

“Ẹnikẹ́ni tí ó bá jẹ́wọ́ mi níwájú ènìyàn, òun náà ni èmi yóò jẹ́wọ́ rẹ̀ níwájú Baba mi ní ọ̀run. Ṣùgbọ́n ẹni tí ó bá sẹ́ mí níwájú àwọn ènìyàn, òun náà ni èmi náà yóò sọ wí pé n kò mọ̀ níwájú Baba mi ní ọ̀run.” Matiu 10:32–33 (BYO). “Nígbà náà ni a ó sì dá a yín lóró. A ó pa yín, a ó sì kórìíra yín ni gbogbo orílẹ̀-èdè, nítorí pé ẹ̀yin jẹ́ tèmi. Àti pé, ọ̀pọ̀ nínú yín yóò kọsẹ̀, ẹ̀yin yóò ṣòfófó ara yín, ẹ̀yin yóò kórìíra ara yín pẹ̀lú...” Matiu 24:9–10 (BYO). “Ṣùgbọ́n Peteru wí pé, “Ọkùnrin yìí, èmi kò mọ ohun tí ìwọ ń wí!” Lójúkan náà, bí ó tí ń wí lẹ́nu, àkùkọ kọ! Olúwa sì yípadà, ó wo Peteru. Peteru sì rántí ọ̀rọ̀ Olúwa, bí ó ti wí fún un pé, “Kí àkùkọ tó kọ, ìwọ ó sẹ́ mi lẹ́ẹ̀mẹ́ta.” Peteru sì bọ́ sí òde, ó sọkún kíkorò.” Luku 22:60–62 (BYO). “Ṣùgbọ́n, “Olódodo ni yóò yè nípa

ìgbàgbọ́. Ṣùgbọ́n bí o ba fàsẹ́yìn, ọkàn mi kò ní inú dídùn sí i." Ṣùgbọ́n àwa kò sí nínú àwọn tí ń fàsẹ́yìn sínú ègbé; bí kò ṣe nínú àwọn tí o gbàgbọ́ sí ìgbàlà ọkàn." Heberu 10:38–39 (BYO). "Èmí mọ̀ ibi tí ìwọ ń gbé, àní ibi tí ìtẹ́ Satani wà. Síbẹ̀ ìwọ di orúkọ mi mú ṣinṣin. Ìwọ kò sì sẹ́ ìgbàgbọ́ nínú mi, pàápàá jùlọ ni ọjọ́ Antipa ẹlẹ́rìí mi, olóòtítọ́ ènìyàn, ẹni tí wọn pa láàrín yín, níbi tí Satani ń gbé." Ìfihàn 2:13 (BYO). "Lójúkan náà, ní ọ̀rọ̀ àkọ́kọ́ ti ọ̀tá tí ń halẹ̀, èyí tí ó pọ̀ jùlọ nínú àwọn ará da ìgbàgbọ́ wọn, a sì bì wọ́n ṣubú, kì í ṣe nípa ìkọlù inúnibíni, ṣùgbọ́n wọ́n bì ara wọn ṣubú nípa ìṣubú tí wọ́n fínnúfíndọ̀ yàn." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 5) Cyprian ti Carthage, *Nípa Àwọn Tí Ó Ṣubú*, apá 7, ìtúmọ̀ Ernest Wallis, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886). "Wọn kò tilẹ̀ dúró kí a mú wọn kí wọ́n tó gòkè lọ, tàbí kí a bi wọ́n léèrè kí wọ́n tó sẹ́. Wọ́n sáré lọ sí ojà fúnra wọn..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 5) Cyprian ti Carthage, *Nípa Àwọn Tí Ó Ṣubú*, apá 8, ìtúmọ̀ Ernest Wallis, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 5 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1886).

Àkọsílẹ̀ Gómìnà Romu Kan (Orísun Àtijọ́ Tí Kì Í Ṣe ti Kristiani)

"Àwọn tí ó sẹ́ pé àwọn kì í ṣe Kristiani tàbí pé àwọn kò jẹ́ Kristiani rí, nígbà tí wọ́n ké pe àwọn ọlọ́run ní ọ̀rọ̀ tí mo sọ fún wọn, tí wọ́n gbàdúrà pẹ̀lú tùràrí àti wáìnì sí ère rẹ, èyí tí mo ti pàṣẹ pé kí a gbé wá fún ète yìí pẹ̀lú àwọn ère àwọn ọlọ́run, tí wọ́n sì tún fi Kristi bú—kò sí ọkan nínú àwọn nǹkan wọ̀nyí tí a lè fi agbára mú àwọn tí ó jẹ́ Kristiani nítòótọ́ láti ṣe, gẹ́gẹ́ bí a ti ń wí..." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti James J. O'Donnell) Pliny Kékeré, *Àwọn Lẹ́tà* 10.96, sí Olú-ọba Trajan (ní nǹkan bí ọdún 112 Lẹ́yìn Kristi), ìtúmọ̀ Gẹ̀ẹ́sì gẹ́gẹ́ bí James J. O'Donnell ti tẹ̀ ẹ́ jáde, Georgetown University, faculty.georgetown.edu/jod/texts/pliny.html (ojú ìwé náà kò dárúkọ olùtúmọ̀).

21

"...nígbà tí ẹnikẹ́ni bá gbọ́ ọ̀rọ̀ nípa ìjọba ọ̀run ṣùgbọ́n tí kò yé e, lẹ́yìn náà èṣù á wá, a sì gba èyí tí a fún sí ọkàn rẹ̀ kúrò. Èyí ni irúgbìn ti a fún sí ẹ̀bá ọ̀nà." Matiu 13:19 (BYO). "Àwọn èso tó bọ́ sí ojú ọ̀nà, ni àwọn ọlọ́kàn líle tí wọ́n gbọ́ ọ̀rọ̀ Ọlọ́run, lójúkan náà èṣù wá ó sì mú kí wọn gbàgbé ohun tí wọ́n ti gbọ́." Marku 4:15 (BYO). "Ṣùgbọ́n báyìí, bí ìyìnrere wa bá sí fi ara sin, ó fi ara sin fún àwọn tí ó ń ṣègbé. Nínú àwọn ẹni tí ọlọ́run ayé yìí ti sọ ọkàn àwọn alâìgbàgbọ́ dí afọ́jú, kí ìmọ́lẹ̀ ìyìnrere Kristi tí ó lógo, ẹni tí í ṣe àwòrán Ọlọ́run, má ṣe mọ́lẹ̀ nínú wọn." 2 Kọrinti 4:3–4 (BYO). "Nítorí àwa fẹ́ wá sí ọ̀dọ̀ yín—àní èmi, Paulu, gbìyànjú ní ọ̀pọ̀ ìgbà láti wá, ṣùgbọ́n èṣù ú dè wá lọ́nà." 1 Tẹsalonika 2:18 (BYO). "Ṣùgbọ́n Elimu oṣó (nítorí bẹ́ẹ̀ ni ìtumọ̀ orúkọ rẹ̀) takò wọ́n, ó ń fẹ́ pa baálẹ̀ ni ọkàn dà kúrò ni ìgbàgbọ́." Ìṣe àwọn Aposteli 13:8 (BYO). "Nígbà náà ni ó tẹ̀síwájú, pé, "Má ṣe bẹ̀rù Danieli. Láti ọjọ́ àkọ́kọ́ tí ìwọ ti fi ọkàn rẹ sílẹ̀ níwájú Ọlọ́run rẹ, a gbọ́ ọ̀rọ̀ rẹ, mo sì wá nítorí ọ̀rọ̀ náà. Ṣùgbọ́n ọmọ-aládé ìjọba Persia dá mi dúró fún ọjọ́ mọ́kànlélógún. Nígbà náà ni Mikaeli, ọkan lára ìjòyè àwọn ọmọ-aládé, wá láti ràn mi lọ́wọ́, nítorí a dá mi dúró níbẹ̀ pẹ̀lú ọba Persia. Ní ìsinsin yìí mo wá láti ṣàlàyé ohun tí yóò ṣẹlẹ̀ sí àwọn ènìyàn rẹ ní ọjọ́ iwájú, nítorí ìran náà ń ṣọ nípa ọjọ́ iwájú."" Danieli 10:12–14 (BYO).

22

Ọ̀rọ̀ náà "Ìjọ" níhìn-ín kò túmọ̀ sí àwọn ìjọ tí a ṣètò nìkan, ṣùgbọ́n sí àwọn onígbàgbọ́ ẹnìkọ̀ọ̀kan tí ọkọ̀ọ̀kan wọn jẹ́ apá kan ara Kristi. "Ara jẹ́ ọkan tí ó ní àwọn èyà púpọ̀, ṣùgbọ́n gbogbo àwọn èyà ara tí ó pọ̀ wọ̀nyí ni ó papọ̀ láti jẹ́ ara kan ṣoṣo. Bákan náà ni ó rí pẹ̀lú ara Kristi tí í ṣe ìjọ. Nítorí pé nínú Ẹ̀mí kan ní a ti bamitiisi gbogbo wa sínú ara kan, ìbá à ṣe Júù, ìbá à ṣe Giriki, ìbá à ṣe ẹrú, ìbá à ṣe òmìnira, gbogbo wa ni a mu nínú Ẹ̀mí Mímọ́ kan náà." 1

Kọrinti 12:12–13 (BYO). “Gbogbo yín jẹ́ ara Kristi, ẹnìkọ̀ọ̀kan yín sì jẹ́ èyà ara ọ̀tọ̀ọ̀tọ̀ nínú ara Kristi.” 1 Kọrinti 12:27 (BYO). “...bẹ́ẹ̀ ni àwa, tí a jẹ́ púpọ̀, a jẹ́ ara kan nínú Kristi, àti olúkúlùkù èyà ara ọmọnìkejì rẹ̀.” Romu 12:5 (BYO). “Ọlọ́run sì ti fi ohun gbogbo sábẹ́ ẹsẹ̀ rẹ̀, ó sì fi í ṣe orí lórí ohun gbogbo fún ìjọ, èyí tí i ṣe ara rẹ̀, ẹ̀kúnrẹ́rẹ́ ẹni tí ó kún ohun gbogbo ní gbogbo ọ̀nà.” Efesu 1:22–23 (BYO). “Òun ni orí fún ara, èyí tí í ṣe ìjọ; òun ni ìbẹ̀rẹ̀ àti àkọ́bí nínú àwọn òkú, pé nínú ohun gbogbo kí òun lè ní ipò tí ó ga jùlọ nínú ohunkóhun.” Kolose 1:18 (BYO). “Ẹ̀yin pẹ̀lú, bí òkúta ààyè, ni a kọ́ ní ilé ẹ̀mí, àlùfáà mímọ́, láti máa rú ẹbọ ẹ̀mí, tí i ṣe ìtẹ́wọ́gbà lọ́dọ̀ Ọlọ́run nípa Jesu Kristi.” 1 Peteru 2:5 (BYO).

Ìjọ Àkọ́kọ́

“Níbikíbi tí bíṣọ́ọ̀bù bá farahàn, níbẹ̀ ni kí ọ̀pọ̀ [ènìyàn] pẹ̀lú wà; gẹ́gẹ́ bí, níbikíbi tí Jesu Kristi bá wà, níbẹ̀ ni Ìjọ Kátólîkì wà.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Ignatius ti Antioku, *Sí Àwọn Ará Smirna*, orí 8, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

23

“Nítorí bí ìwọ bá dákẹ́ ní àkókò yìí, ìrànlọ́wọ́ àti ìtúsílẹ̀ fún àwọn Júù yóò dìde láti ibòmíràn, ṣùgbọ́n ìwọ àti àwọn ìdílé baba à rẹ yóò ṣègbé. Ta ni ó mọ̀ wí pé nítorí irú àkókò yìí ni o ṣe wà ní ipò ayaba?” Esteri 4:14 (BYO). “Àti ní ti àwọn ọmọ Isakari, àwọn ẹni tí ó ní òye àkókò, láti mọ ohun tí Israẹli ìbá máa ṣe; olórí wọn jẹ́ ìgbà; àti gbogbo àwọn ìbátan wọn ń bẹ ní ìkáwọ́ wọn...” 1 Kronika 12:32 (BYO). “...èyin àgàbàgebè, èyin le sọ àmì ojú ọ̀run, ṣùgbọ́n èyin kò le mọ àmì àwọn àkókò wọ̀nyí.” Matiu 16:3 (BYO). “Kígbe rẹ̀ sókè, má ṣe fàsẹ́yìn. Gbé ohùn rẹ sókè bí i ti fèrè. Jẹ́ kí ó di mí mọ̀ fún àwọn ènìyàn mi, ọ̀tẹ̀ wọn, àti fún ilé Jakọbu ẹ̀ṣẹ̀ wọn.” Isaiah 58:1 (BYO). “Ọmọ ènìyàn, mo ti fi ọ́ ṣe olùṣọ́ fún ilé Israẹli; nítorí náà gbọ́ ọ̀rọ̀ tí mo ń sọ, fún wọn ní ìkìlọ̀ láti ọ̀dọ̀ mi.” Esekiẹli 3:17 (BYO). “Ṣùgbọ́n bí alóre bá rí idà tí o ń bọ̀, tí kò sì fọn ìpè láti ki àwọn ènìyàn nílọ̀, tí idà náà wá, tí ó sì gba ẹ̀mí ọ̀kan nínú wọn, a yóò mú ọkùnrin náà lọ nítorí ẹ̀ṣẹ̀ rẹ̀, ṣùgbọ́n èmi yóò béèrè ẹ̀jẹ̀ rẹ̀ lọ́wọ́ rẹ̀.’” Esekiẹli 33:6 (BYO).

24

Àṣẹ Kristi Láti Kọ̀wé sí Àwọn Ìjọ

“...Kọ́ ìwé rẹ̀, ohun tí ìwọ rí, kí ó sí fi ránṣẹ́ sí àwọn ìjọ méje; sí Efesu, àti sí Smirna, àti sí Pargamu, àti sí Tiatira, àti sí Sardi, àti sí Filadelfia, àti sí Laodikea.” Ìfihàn 1:11 (BYO). Èyí ni ìtọ́ka tí ó lágbára jùlọ lórí kókó náà pé Kristi fúnra rẹ̀ pàṣẹ pé kí a fi àwọn ìwé ránṣẹ́ sí àwọn ìjọ kan pàtó ní agbègbè kan, tí a dárúkọ wọn lọ́kọ̀ọ̀kan. Kristi fúnra rẹ̀ fi hàn pé kì í ṣe gbogbo ìbánisọ̀rọ̀ ni ó yẹ kí a darí sí Ìjọ àgbáyé lápapọ̀, ṣùgbọ́n pé àwọn ọ̀rọ̀ pàtàkì kan pọndandan fún àwọn ìjọ kan ní àwọn ibì kan ní àwọn àkókò kan. “Ẹni tí ó bá ní etí kí ó gbọ́ ohun tí Ẹ̀mí ń sọ fún àwọn ìjọ...” Ìfihàn 2:7 (BYO). Ẹsẹ Ìwé Mímọ́ yìí fi hàn pé lẹ́tà tí a kọ sí ìjọ kan ṣì ń bá gbogbo àwọn ìjọ sọ̀rọ̀ lórí àwọn ọ̀ràn kan. Ìtọ́ka ti ìṣáájú sí Ìfihàn 1:11 fi hàn pé àwọn ọ̀rọ̀ kan wà fún àwọn ìjọ pàtó ní àwọn ibi pàtó ní àwọn àkókò pàtó. Ìtọ́ka yìí jẹ́rìí sí kókó náà pé bí àṣẹ Ìfihàn 1:11 tilẹ̀ ń bẹ lẹ́nu iṣẹ́, a ṣì lè kọ́ àwọn ìjọ yòókù nínú ìgbàgbọ́ nípasẹ̀ ẹ̀kọ́ tí a fún àwọn ìjọ pàtó tí a darí àwọn ọ̀rọ̀ Ìfihàn 1:11 sí. “Sí angẹli ìjọ ní Efesu kọ̀wé...” Ìfihàn 2:1 (BYO). Èyí ni Kristi tí ń bá ìjọ kan ṣoṣo sọ̀rọ̀. Kristi fún wa ní àpẹẹrẹ gíga jùlọ fún gbogbo wa láti tẹ̀lé, títí kan àwa tí a wà lábẹ́ Oyè Mímọ́. Nítorí náà, a ó kọ àwọn ìwé kan sí àwọn ìjọ kan ṣoṣo.

Àwọn Lẹ́tà Aposteli sí Àwọn Ìjọ ní Agbègbè-agbègbè

“Wọn sì kọ ìwé lé wọn lọ́wọ́ báyìí pé, Àwọn aposteli, àti àwọn alàgbà, tí ó jẹ́ ti aláìkọlà tí ó wà ní Antioku, àti ní Siria, àti ní Kilikia...” Ìṣe àwọn Aposteli 15:23 (BYO). Èyí jẹ́rìí sí òtítọ́ náà pé Ìgbìmọ̀ Jerusalẹmu kọ lẹ́tà sí àwọn agbègbè tí a pààlà, ìṣe tí bíṣọ́ọ̀bù gbà níhìn-ín. “Bí wọn sì ti ń la àwọn ìlú lọ, wọ́n ń fi àwọn àṣẹ, tí a tí pinnu láti ọ̀dọ̀ àwọn aposteli àti àwọn alàgbà tí ó wà ní Jerusalẹmu, lé wọn lọ́wọ́ láti máa pa wọ́n mọ́. Bẹ́ẹ̀ ni àwọn ìjọ sì fẹsẹ̀múlẹ̀ ní ìgbàgbọ́, wọn sí ń pọ̀ sí i ní iye lójoojúmọ́.” Ìṣe àwọn Aposteli 16:4–5 (BYO). Ìṣe àwọn Aposteli 16:4–5 ni ìtẹ̀síwájú Ìṣe àwọn Aposteli 15:23. Ìṣe àwọn Aposteli 15:23 fi Ìgbìmọ̀ Jerusalẹmu hàn tí ó ń kọ lẹ́tà sí àwọn ìjọ ti agbègbè kan tí a pààlà. Ìṣe àwọn Aposteli 16:4 àti 5 fi hàn pé a gbé àwọn ìpinnu kan náà láti ìlú dé ìlú, a sì fi wọ́n lé àwọn ìjọ lọ́wọ́. Ó sì ṣe àkọsílẹ̀ pé àbájáde rẹ̀ ni pé a fi ìdí àwọn ìjọ múlẹ̀ sí i nínú ìgbàgbọ́, wọn sì ń pọ̀ sí i ní iye. Àwọn àṣẹ tí Ìgbìmọ̀ Jerusalẹmu gbé jáde kò dúró ní Jerusalẹmu. A gbé wọn jáde lọ ní tòótọ́ sí àwọn ìjọ tí a pète láti fi wọ́n jíṣẹ́ fún. Àwọn ìjọ tí ó gba àwọn ọ̀rọ̀ náà ni a bọ́, tí a sì fi ìdí wọn múlẹ̀ nínú ìgbàgbọ́, wọ́n sì pọ̀ sí i ní iye. Èyí ni ète àwọn ìwé agbègbè sí àwọn ìjọ ilẹ̀ ọba mẹ́wàá. Ní kúkúrú, àwọn ẹsẹ méjèèjì yìí fi hàn pé lẹ́tà agbègbè náà, nígbà tí a kà á sókè fún àwọn ìjọ tí ó péjọ, ní ipa. “Nígbà tí a bá sì ka ìwé yìí ní àárín yín tan, kí ẹ mú kí a kà á pẹ̀lú nínú ìjọ Laodikea; èyin pẹ̀lú sì ka èyí tí ó ti Laodikea wá.” Kolose 4:16 (BYO). Ẹsẹ Ìwé Mímọ́ yìí fi hàn pé àwọn lẹ́tà aposteli, tí a kọ sí ìjọ kan, ni a tún pín kiri fún àwọn ìjọ tí ó wà nítòsí. “Mo pàṣẹ fún yín níwájú Olúwa pé, kí ẹ ka lẹ́tà yìí fún gbogbo àwọn ará.” 1 Tẹsalonika 5:27 (BYO). Ìtọ́ka yìí fi kókó náà hàn pé ó lè pọndandan láti fi ọ̀rọ̀ kan pàtó jíṣẹ́ fún ìjọ kan pàtó ní ibi kan pàtó, síbẹ̀ kí ó kan ìyókù Ìjọ tí ó tàn ká gbogbo ilẹ̀ ọba mẹ́wàá ní àkókò kan náà, kí ó sì ṣe pàtàkì bákan náà, bí ó tilẹ̀ jẹ́ pé bóyá kò yára tó ti ìjọ tí a kọ ọ́ sí.

Lẹ́tà sí Àwọn Ìjọ Tí Ó Túká

“Peteru, aposteli Jesu Kristi, Sí àwọn àyànfẹ́ Ọlọ́run, ti wọ́n ń ṣe àtìpó ní àgbáyé, tiwọn tú káàkiri sí Pọntu, Galatia, Kappadokia, Asia, àti Bitinia...” 1 Peteru 1:1 (BYO). Ẹsẹ Ìwé Mímọ́ yìí ṣàpèjúwe kókó náà pé kì í ṣe gbogbo àwọn onígbàgbọ́ ni ó ń lọ sí ìsìn ìjọ, àti pé àwọn kan túká sí àárín àwọn àdúgbò tí wọ́n ń gbé. Àwọn ènìyàn wọ̀nyí, níwọ̀n bí wọ́n ti jẹ́ onígbàgbọ́ nínú Jesu Kristi, Olúwa àti Olùgbàlà wa, jẹ́ apá kan ara Kristi gẹ́gẹ́ bí àwọn tí ó wà nínú ìsìn ìjọ ti jẹ́. Èyí sì ni ìdí pàtàkì tí bíṣọ́ọ̀bù fi ń darí àwọn ìbánisọ̀rọ̀ sí “àwọn ìjọ tí ó túká.” Ẹ̀mí Mímọ́ ń bẹ nínú olúkúlùkù onígbàgbọ́. Ẹni tí ó bá sọ bẹ́ẹ̀ kọ́ ń sọ̀rọ̀-òdì sí Ẹ̀mí Mímọ́. “Jakọbu, ìránṣẹ́ Ọlọ́run àti ti Jesu Kristi Olúwa, Sí àwọn ẹ̀yà méjìlá tí ó fọ́n káàkiri, orílẹ̀-èdè: Àlàáfíà.” Jakọbu 1:1 (BYO). Èyí jẹ́ àpẹẹrẹ ọ̀rọ̀ tí a darí sí Ìjọ àgbáyé tí ó túká káàkiri gbogbo ayé. Ó jẹ́ ọ̀rọ̀ fún gbogbo ayé, sí Ìjọ lápapọ̀. Ó tọ́ka sí àwọn ẹ̀yà méjìlá, nígbà tí ó jẹ́ pé nínú Akọ̀wé Ìjọba Ọ̀run, a ń darí àwọn ìbánisọ̀rọ̀ sí ilẹ̀ ọba mẹ́wàá. Síbẹ̀síbẹ̀, ó fi àpẹẹrẹ lélẹ̀ fún bíbá àwọn ìjọ sọ̀rọ̀ káàkiri àgbáyé. Àpẹẹrẹ fún bíbá àwọn ìjọ agbègbè kan sọ̀rọ̀ ní pàtó ni a ti fi lélẹ̀ ṣáájú nínú àwọn àkíyèsí ìparí tí ó ṣáájú.

Ìjọ Àkọ́kọ́: Lẹ́tà Láti Ìjọ sí Ìjọ

“Ìjọ Ọlọ́run tí ń ṣe àtìpó ní Romu, sí ìjọ Ọlọ́run tí ń ṣe àtìpó ní Kọrinti, sí àwọn tí a pè tí a sì sọ di mímọ́ nípa ìfẹ́ Ọlọ́run, nípasẹ̀ Olúwa wa Jesu Kristi: Kí oore-ọ̀fẹ́ àti àlàáfíà, láti ọ̀dọ̀ Ọlọ́run Alágbára Jùlọ nípasẹ̀ Jesu Kristi, máa bí sí i fún yín.” (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ̀ẹ́sì ti ANF 1) Clement ti Romu, *Ìwé Kìíní sí Àwọn Ará Kọrinti*, ìkíni, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885). “Ìjọ Ọlọ́run tí ń ṣe àtìpó ní Smirna, sí Ìjọ Ọlọ́run tí ń ṣe àtìpó ní Philomelium, àti sí gbogbo àwọn ìjọ ti Ìjọ Mímọ́ àti Kátólíìkì ní ibi gbogbo: Kí àánú, àlàáfíà, àti ìfẹ́ láti ọ̀dọ̀ Ọlọ́run Baba, àti Olúwa

wa Jesu Kristi, máa bí sí i." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ́ẹ́sì ti ANF 1) *Ikú Ajẹ́rìíkú Polycarp*, ìkíni, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

25

"Nítorí orúkọ mi, a ó mú yín lọ síwájú àwọn baálẹ̀ àti àwọn ọba, bí ẹlẹ́rìí sí wọn àti àwọn aláìkọlà." Matiu 10:18 (BYO). "Natani sì wí fún Dafidi pé, "Ìwọ ni ọkùnrin náà..." 2 Samuẹli 12:7 (BYO). "Johanu sì ti wí fún Herodu pé, "Kò tọ́ sí ọ láti fi ìyàwó arákùnrin rẹ ṣe aya."" Marku 6:18 (BYO). "Nígbà tí Ahabu sì rí Elijah, ó sì wí fún un pé, "Ṣé ìwọ nìyìí, ìwọ tí ń yọ Israẹli lẹ́nu?" Elijah sì dá a lóhùn pé, "Èmi kò yọ Israẹli lẹ́nu, bí kò ṣe ìwọ àti ilé baba rẹ. Ẹ ti kọ òfin Olúwa sílẹ̀, ẹ sì ń tọ Baali lẹ́yìn." 1 Ọba 18:17–18 (BYO). "Nítorí náà ọba, jẹ́ kí ìmọ̀ràn mi jẹ́ ìtẹ́wọ́gbà fún ọ, kọ ẹ̀ṣẹ̀ rẹ sílẹ̀ kí o sì ṣe rere, àti ìwà búburú rẹ nípa ṣíṣe àánú fún àwọn tálákà. Ó lè jẹ́ pé nígbà náà ni ìwọ yóò ṣe rere." Daniẹli 4:27 (BYO). "Wò ó, mo yàn ọ́ lórí àwọn orílẹ̀-èdè àti ìjọba gbogbo láti fàtu, láti wó lulẹ̀, láti bàjẹ́, láti jágbà, láti máa kọ́, àti láti máa gbìn." Jeremiah 1:10 (BYO). "Bí Paulu sì tí ń sọ àsọyé nípa tí òdodo àti àìrékọjá àti ìdájọ́ tí ń bọ̀, ẹ̀rù ba Feliksi, ó dáhùn wí pé, "Èyí tí o sọ nì tó ná! Máa lọ nísinsin yìí ná. Nígbà tí mo bá sì ní àkókò tí ó wọ̀, èmi ó ránṣẹ́ pè ọ́."" Ìṣe àwọn Aposteli 24:25 (BYO). "Agrippa sì wí fún Paulu pé, "Ǹjẹ́ ìwọ lérò pé ìwọ le fi àkókò díẹ̀ yìí sọ mí di Kristiani?" Paulu sì dáhùn wí pé, "Ní àkókò kúkúrú tàbí gígùn, mo gbàdúrà sí Ọlọ́run pé kí ó má ṣe ìwọ nìkan, ṣùgbọ́n kí gbogbo àwọn tí ó gbọ́ ọ̀rọ̀ mi lónìí pẹ̀lú lè di irú ènìyàn tí èmi jẹ́ láìsí ẹ̀wọ̀n wọ̀nyí."" Ìṣe àwọn Aposteli 26:28–29 (BYO). "Ṣùgbọ́n Peteru àti àwọn aposteli dáhùn, wọ́n sì wí pé, "Àwa kò gbọdọ̀ má gbọ́ tí Ọlọ́run ju ti ènìyàn lọ!" Ìṣe àwọn Aposteli 5:29 (BYO). "Èmi kò láyà láti rú ẹbọ náà bí ìwọ bá pète láti wà níbẹ̀." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ́ẹ́sì ti NPNF2 10) Ambrose ti Milan, Létà 51.13, sí Olú-ọba Theodosius, ìtúmọ̀ H. de Romestin, nínú *Nicene and Post-Nicene Fathers*, ẹ̀ka kejì, ìdìpọ̀ 10, olóòtú Philip Schaff àti Henry Wace (New York: Christian Literature Publishing, 1896).

Ìjọ Àkọ́kọ́

"Sí Olú-ọba Titus Ælius Adrianus Antoninus Pius Augustus Cæsar, àti sí ọmọ rẹ̀ Verissimus Onímọ̀-ọgbọ́n, àti sí Lucius Onímọ̀-ọgbọ́n, ọmọ bíbí Kesari, àti ọmọ tí Pius gbà ṣọmọ, olùfẹ́ ẹ̀kọ́, àti sí Ìgbìmọ̀ Alàgbà mímọ́, pẹ̀lú gbogbo Ènìyàn Romu, èmi, Justin, ọmọ Priscus àti ọmọ ọmọ Bacchius, ará Flavia Neapolis ní Filistia, mú ọ̀rọ̀ àti ẹ̀bẹ̀ yìí wá nítorí àwọn ènìyàn láti gbogbo orílẹ̀-èdè tí a kórìíra láìnídìí tí a sì ń fi ìkà lò, èmi fúnra mi jẹ́ ọ̀kan nínú wọn." (a túmọ̀ rẹ̀ láti inú ọ̀rọ̀ Gẹ́ẹ́sì ti ANF 1) Justin Ajẹ́rìíkú, *Ìgbèjà Kìíní*, orí 1, nínú *The Ante-Nicene Fathers*, olóòtú Alexander Roberts àti James Donaldson, ìdìpọ̀ 1 (Buffalo, NY: Christian Literature Publishing, 1885).

26

"Nígbà náà ni Olúwa dáhùn pé, "Kọ ìṣípayá náà sílẹ̀ kí o sì fi hàn ketekete lórí wàláà kí ẹni tí ń kà á, lè máa sáré." Habakuku 2:2 (BYO). "Nítorí náà, ó sì yẹ fún èmi pẹ̀lú, láti kọ̀wé sí ọ lẹ́sẹẹsẹ bí mo ti wádìí ohun gbogbo fínní fínní sí láti ìpilẹ̀ṣẹ̀..." Luku 1:3 (BYO). "Ẹ máa ṣe ohun gbogbo tẹ̀yẹtẹ̀yẹ àti lẹ́sẹẹsẹ." 1 Kọrinti 14:40 (BYO).

27

"Ẹlẹ́rìí kan ṣoṣo kò tó láti dájọ́ ọkùnrin kan tí o fi ẹ̀bi ẹ̀ṣẹ̀ yóò wù kí ó lè ṣẹ̀ lẹ́bi. A ó fi ìdí ọ̀rọ̀ múlẹ̀ láti orí ẹ̀rí ẹni méjì tàbí mẹ́ta." Deuteronomi 19:15 (BYO). "Èyí ni ó dí ìgbà kẹta tí èmi ń tọ̀ yín wá. Ní ẹnu ẹlẹ́rìí méjì tàbí mẹ́ta ni a ó fi ìdí ọ̀rọ̀ gbogbo múlẹ̀." 2 Kọrinti 13:1 (BYO). "Ṣùgbọ́n bí òun kò bá tẹ́tí sí ọ, nígbà náà mú ẹnìkan tàbí ẹni

méjì pẹ̀lú rẹ, kí ẹ sì tún padà sí ọ̀dọ̀ rẹ̀ lẹ́ẹ̀kan sí i, kí ọ̀rọ̀ náà bá le fi ìdí múlẹ̀ pẹ̀lú àwọn ẹlẹ́rìí méjì tàbí mẹ́ta náà." Matiu 18:16 (BYO). "Àwọn Júù Berea sì ní ìyìn ju àwọn tí Tẹsalonika lọ, ní tí pé wọn fi tọkàntọkàn gbà ọ̀rọ̀ náà. Wọ́n sì ń wá inú ìwé mímọ́ lójoojúmọ́ bí nǹkan wọ̀nyí bá rí bẹ́ẹ̀." Ìṣe àwọn Aposteli 17:11 (BYO). "Ṣùgbọ́n ẹ dán gbogbo nǹkan wò. Ẹ di èyí tí ṣe òtítọ́ mú." 1 Tẹsalonika 5:21 (BYO).

Gbogbo ẹsẹ Ìwé Mímọ́ ní èdè Yorùbá tí a fà yọ ní ojú ìwé yìí ni a mú láìyí ohunkóhun padà láti inú *Biblica® ní oore ọ̀fẹ́ láti lo Bíbélì Mímọ́ ní Èdè Yorùbá Òde-Òní™*. Orísun: ebible.org/yor. Àmì mẹ́ta (...) ń fi ibi tí a ti fo apá kan sílẹ̀ hàn.

Biblica® ní oore ọ̀fẹ́ láti lo Bíbélì Mímọ́ ní Èdè Yorùbá Òde-Òní™ Ẹ̀tọ́ àdàkọ © 2009, 2017 Biblica, Inc. Biblica® Open Yoruba Contemporary Bible™ Copyright © 2009, 2017 by Biblica, Inc. "Biblica" ni àmì ìdámọ̀ tí Biblica, Inc. fi sílẹ̀ ní United States Patent àti ní ilé iṣẹ́ tí wọ́n ti ń fúnni ní àmì ìdámọ̀. Gba àṣẹ kí o tó lòó. "Biblica" is a trademark registered in the United States Patent and Trademark Office by Biblica, Inc. Used with permission.

A ṣe àgbékalẹ̀ iṣẹ́ yìí lábẹ́ àkóso ti Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). Láti rí ẹ̀dà ìwé àṣẹ, lọ sí http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0 tàbí kí o kọ lẹ́tà ránṣẹ́ sí Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

This work is made available under the Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA). To view a copy of this license, visit http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0 or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.